

Nederlands Tijdschrift *tegen de* Kwakzalverij

JAARGANG 130 | 2019 | 4

ESC

Italië

Pubquiz

Het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij (v/h Actieblad, v/h Maandblad tegen de Kwakzalverij) is een uitgave van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, vereniging tot evaluatie van alternatieve behandelmethoden en tot bestrijding van kwakzalverij

ADVIESRAAD

Prof. dr. J. A. den Boer, hoogleraar biologische psychiatrie
Prof. dr. P. Borst, emeritus hoogleraar klinische biochemie
Prof. dr. D. D. Breimer, emeritus hoogleraar farmacologie
Prof. dr. W. M. J. Levelt, emeritus hoogleraar psycholinguïstiek
Prof. dr. F.J. van Sluijs, emeritus hoogleraar chirurgie gezelschapsdieren

REDACTIE

B. van Dien, ntt.dk.r@xs4all.nl

Aanleveren van kopij, maximaal 1500 woorden, in Word. Afbeeldingen dienen als aparte bestanden aangeleverd te worden, elektronische figuren tif- of jpeg-format, minimaal 600 pixels. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen en brieven te redigeren en in te korten. De auteurs verlenen impliciet toestemming voor openbaarmaking van hun bijdrage in de elektronische uitgave van het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij.

Jaarabbonnement: € 37,50

Losse nummers: € 9,50

ISSN: 1571-5469

Omslagtekening: *De Marken*

Vereniging tegen de Kwakzalverij opgericht 1 januari 1881
Correspondentieadres: Postbus 15682, 1001 ND Amsterdam
tel: 0653327764, e-mail: secretariaat@kwakzalverij.nl

BESTUUR

Voorzitter: N. Terpstra, huisarts, Venhuizen
Secretaris: mw. C.J. de Jong, anesthesiologe, Amsterdam
Penningmeester: drs. R. Giebels, econoom, Amsterdam

LEDEN

G. R. van den Berg, psychiater n.p., Amsterdam
Dr. M. J. ter Borg, MDL-arts, Veldhoven
Prof. dr. F.S.A.M. van Dam, emeritus hoogleraar psychologie, Amsterdam
Dr. T. P. C. Dorlo, farmacoloog, Utrecht
Prof. dr. M. W. Hengeveld, emeritus hoogleraar psychiatrie, Leiden
Mw. drs. S. J. M. Josephus Jitta, docente Italiaans, Amsterdam
Dr. J.T. Lumeij, veterinair geneeskundige, Houten
Dr. C. N. M. Renckens, vrouwenarts n.p., Hoorn
Prof.dr. L.J.A.Stalpers, radiotherapeut, Amsterdam
Mw. dr. Y.H. Tak, apothekeres, Utrecht
Mw. dr. ir. C.A. Vietsch, architecte, Vlaardingen
M. A. Westerouen van Meeteren, medisch-juridisch adviseur, Vught

JURIDISCH ADVISEUR

Prof.mr. dr J.H. Hubben, hoogleraar Gezondheidsrecht RUG en of counsel bij Nysingh advocaten & notarissen

ERELID

I. A. van de Graaff (1943-2009)

EREVOORZITTER

Dr. C.N.M. Renckens

De contributie bedraagt minimaal € 45 zulks met inbegrip van een abonnement op het *Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij*; voor studenten, oio's en leerling-verpleegkundigen € 15; begunstiger wordt men door schenking aan de vereniging van minimaal € 250. Rekeningnummer NL37INGB0000032237 ten name van de penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Amsterdam. De vereniging heeft de ANBI-status.

www.kwakzalverij.nl

Jaarvergadering 2019

5 oktober 2019

Gebouw De Nieuwe Liefde,
Amsterdam

Het bestuur van de VtdK

Anwezige bestuursleden: Nico Terpstra (voorzitter), Cees Renckens (erevoorzitter), Catherine de Jong (secretaris), Rob Giebels (penningmeester) Frits van Dam, Sophie Josephus Jitta, Antoinette Vietsch, Yvonne Tak, Michiel Hengeveld, Ronald van den Berg, Martijn ter Borg, Menso Westerouen van Meeteren, Lukas Stalpers en Thomas Dorlo.

De vergadering wordt geopend door de voorzitter. De notulen van 2018 worden goedgekeurd. Bestuurslid Theo Bouman treedt op eigen verzoek af, bestuurslid Thomas Dorlo treedt reglementair af en wordt herkozen.

VERSLAG VAN DE SECRETARIS OVER HET VERENIGINGSJAAR 2018-2019

Het aantal leden bedroeg vorig jaar 1806 en dit jaar bij de laatste telling 1819. Er zijn 18 leden zonder blad en er zijn 18 abonnementen op het tijdschrift zonder lidmaatschap. Het aantal leden voor het leven is 16. En er zijn 99 studentenleden en 12 leden met gereduceerd tarief. Er zijn 60 personen of locaties zoals bibliotheken die het blad gratis ontvangen. Het is zeer verheugend dat het ledental dit jaar alweer een stijgende lijn laat

zien. Ongetwijfeld zullen de uitstekende artikelen op onze website, geschreven door Broer Scholten en Jeffrey Stevens, hebben bijgedragen aan de toename van het aantal leden. Daarnaast is onze erevoorzitter zeer actief geweest met het te woord staan van journalisten op radio en tv. Zowel de nieuwe artikelen op onze website als de mediaoptredens leiden steevast tot een piek in het aantal bezoeken aan de website van onze vereniging, gevolgd door telefoontjes en e-mails.

Het bestuur bestaat momenteel uit 15 leden en drie toehoorders en vergadert elke twee maanden. Het kernbestuur bestaande uit de voorzitter Nico Terpstra, erevoorzitter Cees Renckens, secretaris Catherine de Jong en penningmeester Rob Giebels vergadert tussendoor tweemaandelijks om lopende zaken te regelen.

We zijn zeer tevreden over de ondersteuning van het secretariaat door Joke Homan (sinds 2017). Ferina van Dam verzorgde op voortreffelijke wijze de voorbereiding van het symposium. Onze erevoorzitter bemande ook dit jaar weer met verve de telefoon van onze vereniging en was regelmatig te horen op de radio en tv met een pittige quote.

De bestuursleden Renckens en Dorlo schreven artikelen over de schandalige ophemeling van de Chinese geneeskunde in de WHO in *NRC Han-*

delsblad, *Medisch Contact*, de *Skeptical Inquirer* en het *NTtdK*.

Een ongenueanceerde aanval van de neuropsycholoog Anita Kaemingk op de werkwijze van onze Vereniging verscheen op 18 juli in *Medisch Contact* en werd adequaat weersproken door Michiel Hengeveld en mijzelf.

Als secretaris beantwoord ik de vragen van het publiek die via de mailbox binnenkomen. Dat zijn tegen de 2000 stuks. Er zijn veel simpele vragen in de trant van 'Is deze behandelwijze kwakzalverij' en 'is deze behandelaar te vertrouwen?' Voor de ingewikkelde vragen en vragen die op het gebied van een specialisme liggen kon ik ook dit jaar weer rekenen op bestuursleden, ex-bestuursleden en andere deskundigen. Ook dit jaar wil ik allen maar met name Ronald van den Berg en Michiel Hengeveld bedanken voor hun uitgebreide antwoorden op vragen van briefschrijvers.

Het valt mij steeds weer op hoe vaak er bij de kwakzalverij sprake is van psychiatrie, zowel bij het slachtoffer als bij de genezers. Een van de meldingen in onze mailbox heeft uiteindelijk tot het symposium geleid dat we voor vanmiddag hebben georganiseerd.

Op initiatief van twee jeugdige VtdK-leden werd er in het AMC door de Vereniging een voorlichtingsmiddag over kwakzalverij georganiseerd voor semi-artsen in de laatste fase van hun studie. Deze verliep zeer geanimeerd. Meerdere bestuursleden verzorgden voordrachten voor uiteenlopende gezelschappen.

Ons bestuurslid Menso Westerouen van Meeteren werd dit jaar benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Een delegatie van het bestuur staat in contact met de onderwijscommissie van de Utrechtse faculteit, dat in de afgelopen jaren aan homeopaten en antroposofen steeds meer de vrije hand had gegeven bij de invullen van een *Keuzeblok Complementaire Zorgvormen*. De opzet daarvan wordt gekuist, al moeten we nog afwachten hoe ver men durft te gaan met het elimineren van kwakzalvers in dat docentencorps.

We hebben een aantal bijzonder leuke bedankbrieven gekregen het afgelopen jaar. Natuurlijk waren er ook de gebruikelijke scheldkanonnades en valse beschuldigingen dat wij aan de hand zouden lopen van Big Pharma en geld van hen zouden ontvangen. Bijzonder zijn altijd de verzoeken, meestal bevelen, van kwakzalvers om de over hen geschreven stukken van onze website te verwijderen. En dat brengt met meteen bij het volgende punt.

In het afgelopen jaar was het op het juridische front erg rustig. Er zijn geen nieuwe rechtszaken te melden. De zaak betreffende de titelfraude van chiropractoren suddert, acht en een half jaar na haar begin, nog steeds door. Het zoekgeraakte dossier in deze zaak is namelijk nog steeds niet boven water. Onze erevoorzitter Cees Renckens weet echter van geen loslaten en heeft zich nog steeds als een pitbull vastgebeten in deze zaak. Hij heeft ook een collectie WOB-verzoeken in zijn portefeuille waarvan op elke bestuursvergadering verslag wordt gedaan van de vorderingen. Dat betreft met name kwakzalvers die zich ten onrechte arts noemen terwijl ze geen BIG-registratie meer hebben. De controles bij herregistratie als basisarts zijn bepaald niet waterdicht. Wij blijven dat scherp in de gaten houden.

De Vereniging tegen de Kwakzalverij is lid van de *European Council of Skeptical Organisations*. Deze organisatie heeft ons gevraagd om een middagsessie te organiseren op het tweejaarlijkse congres dat van 29 augustus tot en met 1 september 2019 werd georganiseerd in Gent. Samen met Wietse Wiels (een neuroloog uit Brussel en lid van SKEPP België) heb ik als vertegenwoordiger van de VtdK de middagsessie over alternatieve behandelwijzen verzorgd. Een uitgebreid verslag komt in het *Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij* te staan. Als voorschot op dat verslag kan ik alvast melden dat we veel positieve reacties hebben ontvangen. Collega Wiels en ik hebben aangeboden om over anderhalf jaar, het congres wordt dan gehouden in Wenen en Bratislava, wederom een bijdrage te leveren.

Met onze zustervereniging in Duitsland, die net als wij specifiek kwakzalverij bestrijdt, hebben we regelmatig contact, onder andere via Twitter. Op het congres in Gent hebben we ook met leden van deze organisatie gesproken. We willen graag samenwerken, maar er zijn nog geen concrete plannen.

Plannen voor het volgende jaar

Het komende jaar gaan we met de steun van onze leden door op de ingeslagen weg. Er zijn vrijwel wekelijks meldingen van nieuwe kwakzalvers en nieuwe behandelwijzen. Het is te veel voor onze vaste schrijvers en ik roep iedereen op om een stuk te schrijven als u onwelvoeglijke behandelars of behandelwijzen tegenkomt.

Er is een basisplan voor het symposium voor 2020 gemaakt en de eerst contacten met deskundigen zijn gelegd. U ziet, het bestuur is al bezig met de toekomst.

Catherine de Jong

VERSLAG VAN DE PENNINGMEESTER

In het afgelopen boekjaar september 2018 tm augustus 2019 is minder uitgegeven (€ 83 dzd) dan ontvangen (€ 89 dzd). De rekening heeft een overschot van ruim € 6 dzd. Dit is meer dan begroot, maar aanzienlijk minder dan het afgelopen jaar. De redenen hiervan zijn:

- De uitgaven voor het symposium waren bijna € 3 dzd hoger dan vorig jaar. Dit komt voor een deel door de reis- en verblijfkosten van buitenlandse sprekers.
- De kosten van de website waren aanzienlijk hoger (€ 12 dzd) hoger dan vorig jaar. Dit was begroot.
- Hiertegenover stond de meevaller dat de algemene uitgaven ruim 3 dzd lager waren dan vorig jaar toen een eenmalige schenking is gedaan.
- Het totaal van contributies en donaties (bijna € 86 dzd) was ruim € 1 dzd minder dan vorig jaar.
- De bijdragen aan het symposium (€ 3 dzd) waren iets hoger dan vorig jaar.
- De juridische uitgaven waren nihil, een belangrijke oorzaak van het gunstig rekening resultaat.
- De uitgaven voor het tijdschrift (€ 21 dzd) waren bijna € 2 dzd lager dan vorig jaar.
- De kosten van het secretariaat, administratie, PR en bestuur samen (€ 14 dzd) zijn ongeveer gelijk gebleven.

Conclusies

- Wij geven de laatste jaren minder uit dan we ontvangen inkomsten.
- Een financieel stabiele exploitatie is mogelijk met de beschikbare middelen, mits de moeilijk

voorzien juridische uitgaven binnen de perken blijven.

- Een bron van aandacht blijven de inkomsten uit contributies, wij kunnen niet rekenen op per definitie incidentele extra donaties.

De kascommissie, bestaande uit de leden D. Groothuis en A.W. Meijer, heeft de jaarrekening over september 2018 tot en met augustus 2019 onderzocht. Op hun advies heeft de vergadering het bestuur decharge verleend voor de jaarrekening.

Hieronder een samenvatting van onze inkomsten en uitgaven in 2018/2019 en het voorafgaand jaar.

Begroting 2019/2020

De begroting is sluitend, uitgaande van een realistische raming van uitgaven en een voorzichtige raming van de inkomsten.

- De inkomsten uit contributies en donaties zijn € 85 dzd begroot, conform de realisatie in de afgelopen jaren. De inkomsten uit het symposium zijn voorzichtig geraamd.
- De uitgaven zijn begroot conform de realisatie de laatste jaren. Op de balans is een post van € 5 dzd voor onvoorzien extra symposium kosten (zoals reis- en verblijfkosten).
- De juridische kosten zijn als 'PM' in de begroting opgenomen.
- In de loop van de laatste jaren hebben wij een financiële buffer opgebouwd. Daarnaast is er voor geval van nood de steunstichting. Mochten zich in het komende boekjaar onvoorzien juridische kosten voordoen dan kunnen die uit deze reserves worden gedekt.

Bedragen in euro's	2017/2018	2018/2019
Inkomsten		
contributies en donaties	87.020	85.850
inkomsten symposium	2.741	3.293
overige inkomsten	76	47
totaal inkomsten	89.837	89.190
Uitgaven		
juridisch	-664	0
tijdschrift	-23.218	-21.417
jaarvergadering en symposium	-15.349	-17.980
website	-13.253	-25.492
kosten boeken	0	0
aflossing schulden	0	0
overige uitgaven	-20.460	-18.144
totaal uitgaven	-72.943	-83.033
Saldo (min is tekort)	16.894	6.156

Nieuwe ontwikkelingen 2019/2020

Het bestuur wil extra investeren in de website. In het bijzonder door het aantrekken van een hoofdredacteur. Daarvoor is de nu beschikbare financiële ruimte niet voldoende. Daarom worden de volgende maatregelen overwogen:

- de frequentie van het tijdschrift wordt teruggebracht van vier naar drie maal per jaar;
- het tijdschrift wordt alleen in de digitale versie aangeboden. Alvorens tot zo'n vergaande maatregel over te gaan, zal de leden afzonderlijk gevraagd worden aan welke optie zij de voorkeur geven.

Er wordt een financiële ondersteuning gegeven aan het boek *Met het vizier op Kackadoris* dat de erevoorzitter Cees Renckens zal schrijven. Alle leden zullen het boek ontvangen.

Tot slot: indien leden behoefte hebben aan een meer gedetailleerde inzage in de financiële stukken van de vereniging, dan kunnen zij contact opnemen met de penningmeester.

Rob Giebels

VERSLAG VAN DE WEBREDACTEUR

De laatste jaren is er een enorme toename geweest van het aantal bezoekers aan de website. Dit jaar lijkt er voor het eerst een geringe daling te zijn.

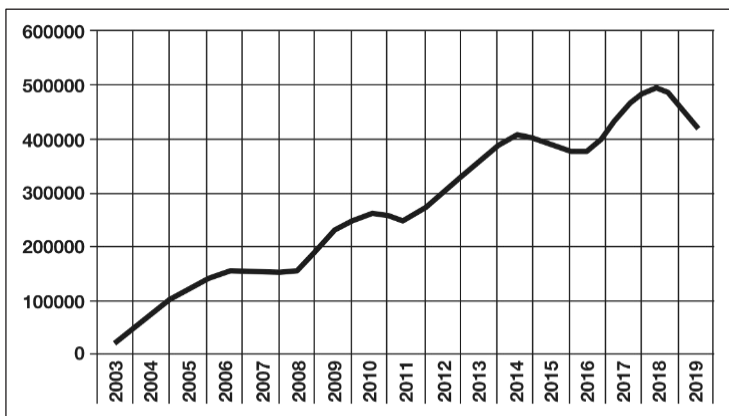
Het artikel over colloïdaal zilver van Sophie Josephus Jitta uit 2004 blijft het meest gelezen artikel, inmiddels is dit meer dan 63.000 keer gelezen. Op de tweede plaats staat een artikel over de onzin van darmspoelingen. Opmerkelijk is 64% van de bezoekers van de website vrouw. Nog maar een derde bezoekt de website met een 'vaste computer'. De webredactie bestaat uit Broer Scholtens, Ivo van Woerden, Yvonne Tak en Martijn ter Borg. Ook in de komende jaren willen we de website van de vereniging weer verder professionaliseren.

Martijn ter Borg

VERSLAG REDACTEUR NEDERLANDS TIJDSCHRIFT TEGEN DE KWAKZALVERIJ

Het aantal abonnementen op het tijdschrift is iets gestegen. De productiekosten zijn ook dit jaar weer verminderd. Ten aanzien van de verschijningswijze van het blad zullen er wellicht enige veranderingen optreden – de penningmeester heeft daarop gewezen – hetgeen te maken heeft met de professionalisering van de website en de daaraan verbonden kosten. Abonnees zal per e-mail of per brief gevraagd worden wat zij prefereren. ●

Bert van Dien

Aantal bezoekers website

Aftreden Theo Douma als bestuurslid

Na de herverkiezing van Dorlo en het op zijn eigen verzoek – wegens gezondheidsredenen – niet meer herverkiesbaar zijn van Douma nam voorzitter Terpstra het woord:

‘Zoals u uit het zojuist gepasseerde agendapunt heeft kunnen opmaken nemen wij vandaag afscheid van het bestuurslid Theo Douma, die 31 jaar geleden op 26 maart 1988 aantrad als ‘rechtsgeleerd’ bestuurslid. De aanwezigheid van een jurist in het VtdK-bestuur gaat terug tot in ons verre verleden en dat was niet zonder reden. Zowel in offensieve zin, speurend naar wetsovertredingen, als in defensieve zin als er weer eens een dreiging was met een rechtszaak waren deze mannen onmisbaar. Theo Douma, toen advocaat te Haarlem, stond dus in een grote traditie toen hij toetrad tot ons bestuur. Het toen recent agetreden VtdK-bestuur had zich geïnformeerd over de mogelijkheid de VtdK te verzekeren voor rechtsbijstand en wettelijke aansprakelijkheid. Geen enkele verzekering, ook niet de VVAA, bleek bereid ons te verzekeren. Wij vonden dat laf, maar Douma legde ons geduldig uit dat je een brandend huis ook niet kan verzekeren en dat verzekeringen in het algemeen bedoeld zijn voor onverwachte en onvoorziene zaken. Daarvan zou er bij de VtdK geen sprake zijn.

Douma maakte zich in het bestuur zeer verdienstelijk al bleef hij op de achtergrond. Uiterst nuttig waren zijn kritische suggesties en amendementen in de brieven waarmee het bestuur dreigers met rechtszaken moest afpoeieren en het bos insturen. Uit de veelal op opgewonden toon geformuleerde dreigbrieven van kwakzalvers, die ‘zich alle rechten voorbehielden’, was vaak niet gemakkelijk op te maken om welke passages het ging. Dat werd hen dan eerst gevraagd en daarna moest de briefschrijver ook maar eens aangeven waar de informatie in onze uitingen feitelijk onjuist was. Vaak bleef het daarna stil en aldus kon menige rechtszaak worden voorkomen. Dat ondanks het feit dat Douma onze uitspraken vaak als riskant betitelde en altijd placht te zeggen dat het bestuur niet naar hem luisterde. Wij leerden van Douma ook het verschil tussen grievende uitingen en nodeloos grievende uitspraken. Andere preventieve adviezen in juridische zin waren bij voorbeeld dat je niet moet zeggen: ‘Hij liegt’, maar liever ‘Hij neemt een loopje met de waarheid’. Ook kan je best zeggen: ‘Dit is van oplichting niet te onderscheiden’, terwijl een volmondige beschuldiging van oplichting veel meer kans op processen met zich meebrengt.

Soms kwam het daadwerkelijk tot rechtszaken en Douma trad dan op als onze raadsman. Een

van de eerste grote zaken was de aanklacht van homeopathiefabrikant VSM nadat wij de homeopathie hadden beledigd. Wij wonnen die zaak voor 90%. Ook in enkele kleinere zaken verdedigde Douma ons met succes. Een grote teleurstelling was het verlies in hoger beroep in de geruchtmakende zaak-Houtsmuller. In eerste aanleg werden wij volledig in het gelijk gesteld (het ging om de toelaatbaarheid van de kwalificaties kwakzalver en leugenaar), waarna de zaak in hoger beroep – met onder anderen een raadsheer die in haar vrije tijd soefi-priesteres was – 180 graden werd omgedraaid. Houtsmuller bedoelde het zo goed en wij hadden zijn boekjes niet eens gelezen. Sindsdien riep het VtdK-bestuur bij nieuwe rechtszaken de hulp in van een advocaat die geen deel uitmaakte van het bestuur, mr. Serge Vlaar uit Den Haag. Het voelde voor Douma als een verlichting dat hij niet aansprakelijk kon worden gesteld voor een eventuele ondergang van de Vereniging. Die verantwoordelijkheid was hem altijd erg zwaar gevallen. Financieel scheerde de Vereniging – door de kosten van rechtsbijstand – enkele malen vlak langs de afgrond, hoewel Douma altijd een vriendentarieef hanteerde. Wij waren niet zo aan de advocatentarieven gewend en kreunden wel eens als er weer een rekening

binnenkwam. Wij vonden dat allemaal erg duur. Douma daarentegen wees ons op de royale korting die hij toepaste en achtte zich de grootste sponsor van de hele VtdK.

Ik heb het niet nagekeken, maar het zou mij niet verbazen als Theo Douma het langst zittende bestuurslid ooit is geweest met zijn 31 jaren. Jarenlang was hij ook juryvoorzitter van de Meester Kackadorisprijs, waarvan het reglement door hem geschreven was. De laatste jaren ging zijn gezondheid achteruit, maar toch bleef hij graag lid van het bestuur. Nu moet hij de moed echter opgeven en verzocht hij te worden ontheven uit de functie die hij zo lang en zo verdienstelijk heeft vervuld. Met het aantreden van Joep Hubben als juridisch adviseur van het bestuur hoefde hij zich ook niet meer schuldig te voelen dat hij de Vereniging aan haar lot overliet. Hij was met deze opvolger zeer in zijn nopjes. Omdat hij er vandaag niet bij kan zijn heeft een delegatie van het bestuur een afspraak gemaakt om hem in zijn eigen omgeving nog eens nadrukkelijk te bedanken voor alles wat hij voor de Vereniging heeft betekend. Ik verzoek u om een applaus.’

Hierop reageerde de vergadering met een langdurige staande ovatie. ●

Leefstijlgeneskunde, wetenschap of een nieuwe tak van kwakzalverij?

Nico Terpstra

Dames en heren,

In mei van dit jaar lanceerden Meester Kackadorisnominee Hanno Pijl en kompanen in een artikel in *NRC* een publiciteitsoffensief waarbij leefstijlinterventies werden gepresenteerd als een belangrijke nieuw alternatief voor de gebruikelijke reguliere geneeskunde. Bij de gewone huis- tuin- en keukengeneeskunde is er vrij veel ruimte voor protocollaire medicamenteuze behandeling. Bij leefstijlgeneskunde worden medicijnen met enige argwaan bekeken, en op zichzelf kan een kritische blik op farmacotherapie nooit kwaad.

Hanno Pijl en zijn leefstijlkundige vrienden en vriendinnen focussen zich op diabetes type 2. Bij type 1 is er een gebrek aan insuline, bij type 2 is de insuline er wel maar het lichaam reageert er niet meer goed op. De behandeling van diabetes type 2 gebeurt momenteel met hulp van gezond eten, veel bewegen en vaak ook medicijnen voor bloedsuiker, bloeddruk en cholesterol. En soms ook met insuline spuiten, om de oplopende bloedsuikers toch onder controle te krijgen. Pijl en cs beweren dat ze diabetes type 2 kunnen genezen zodat de patiënt geen medicatie meer behoeft. Kan dat eigenlijk wel?

DIABETESFONDS

Het diabetesfonds geeft op zijn website aan dat het permanent omkeren van diabetes niet kan, maar dat gezonder eten, meer bewegen en afval-

len er wel voor kan zorgen dat het lichaam weer beter reageert op insuline, waardoor er uiteindelijk een aantal mensen zal zijn dat geen medicijnen of insuline nodig heeft. Dat heet remissie, maar geen genezing. Het in dit *NRC*-artikel genoemde initiatief van Pijl wil diabetes echter 'omkeren'. Bij leefstijlgeneskunde lijkt de definitie van omkeren inmiddels gezet te zijn op een remissie van tenminste twee maanden met wat biochemische parameters.

Dus als je je eigen succes definieert als een korte periode waarin iemand even geen medicijnen of insuline voor zijn diabetes type 2 gebruikt, kun je zeker een paar successen rapporteren na een tijdje. Het probleem zit hem uiteraard in het volhouden van een nieuwe leefstijl. Dat was allemaal allang bekend, maar nu heet het *Keer Diabetes2 Om* en is er een nieuwe marketingstrategie op gezet die waarschijnlijk goede connecties met het *NRC* heeft.

LEEFSTIJLGENEESKUNDE

Wat is dan wel leefstijlgeneskunde?

- Leefstijlgeneskunde is het onderzoek naar, en de toepassing van, leefstijl in de curatieve gezondheidszorg.
- De definitie van geneeskunde is: wetenschap die de oorzaak en de aard van ziekten opspoort en er de geneesmiddelen (= middel om genezing te bewerkstelligen; medicijn) voor aanwijst.

- Deze definitie wordt toegepast op leefstijlgereleerde ziekten, met diabetes 2 als prototype, Voor deze ziekte zou de belangrijkste oorzaak leefstijl zijn.
- Leefstijlaanpassing is volgens leefstijlgeneeskundigen het enige medicijn voor type 2 diabetes, want alleen dit kan genezing bewerkstelligen. Pillen en insuline verlagen wel de bloedglucose, maar laten de onderliggende problemen onaangeroerd.

Hoe dan?

1. Concrete beïnvloeding van het ziekteproces door (combinaties van) voeding, beweging, ontspanning en slaap.
2. Gedragsaspecten aandacht geven die te maken hebben met verandering en volhouden van een gezonde leefstijl. Volhouden, motivatie, eetlust, stress.

De motivatie om een leefstijlregime vol te houden is uiteraard een cruciaal en omstreden aspect bij het beoordelen van wat leefstijlgeneeskunde kan toevoegen aan de huidige, wetenschappelijk onderbouwde aanpak. Het is een prima en loffelijk streven om de schrikbarende toename van obesitas en diabetes type 2 met gezond eten en gezond leven te proberen in te dammen. Pijl en andere leefstijldeskundigen slaan echter door en kruipen tegen de niet-reguliere geneeskunde aan, wat vanuit het perspectief van de VtdK een groter probleem vormt dan de pogingen om de aanzwellende stroom welvaartsziekten af te buigen.

Leefstijlartsen onderscheiden daarbij twee hoofdzaken

- ‘Leefstijl is geen preventie, maar geneeskunde. De meeste chronische, niet overdraagbare aandoeningen zijn het gevolg zijn van interactie tussen genen en leefstijl. Onze genen kunnen we niet aanpassen. Onze leefstijl wel.’
- ‘Het wordt steeds duidelijker dat een gezonde leefstijl niet alleen preventief werkt, maar ook curatief.’

Bewijs hiervoor is op dit moment nog flinterdun of ontbreekt.

Uitgangspunten leefstijlgeneeskunde

1. Leefstijl heeft invloed op welvaartsziekten
2. Leefstijlinterventies hebben langdurig effect op leefstijl
3. Leefstijlinterventies hebben geen nadelen

Van deze uitgangspunten is de eerste, de invloed van leefstijl op welvaartsziekten onomstreden. Dat leefstijlinterventies langdurig effect op leef-

stijl hebben is echter nog maar de vraag en soms lijkt het omgekeerde het geval. Het derde uitgangspunt is helemaal twijfelachtig.

HELSINKI BUSINESSMEN STUDY

Een klassiek longitudinaal onderzoek met 1.200 zakenmannen uit Helsinki, de *Helsinki Businessmen Study* leidde tot de bevinding dat men de gezondheidsindicatoren kon verbeteren, zoals bloeddruk en cholesterol, maar toch meer mensen overleden dan in de controlegroep. Dat verschil bleef overeind na vijf, tien en zelfs vijftien jaar

De verklaring lijkt te liggen in het moeilijk grijpbare fenomeen ‘stress’: in 2018 bleek uit analyse van de mortaliteitscijfers van de interventiearm van de HBS dat meer dan drie weken vakantie nemen per jaar de sterfte in de interventiegroep zeer positief beïnvloedt, maar gek genoeg hoor je daar weinig over. Op de keper beschouwd is omgaan met stress door vakantie te nemen ook een leefstijlinterventie. Misschien geeft het volgen van een strak leefstijlregime naast een druk leven als zakenman extra stress? Bij dit onderzoek valt in ieder geval meteen de toegevoegde waarde van een controlegroep op, iets waar leefstijlpromotoren zoals Jaap Seidell, hoogleraar voeding aan het VU, publiekelijk enigszins bagatelliserend over doen (‘niet nodig’). Ten onrechte, denk ik.

GEZONDHEIDSDORP LEENDE

Een ander voorbeeld betreft een initiatief van twee artsen in het dorp Leende, waar patiënten het advies kregen om koolhydraatarm te eten. Men viel gemiddeld heel beperkt af, maar een klein deel kwam zelfs aan, gemiddeld zeven kilogram. De kans dat zij last krijgen van diabetes neemt toe en dat zou toegeschreven kunnen worden aan het voedingsadvies (waardoor toename kosten). Ook hier geen controlegroep, en alleen gejuich over een enkel succesje.

ONDERZOEK VAN KEER DIABETES2 OM MET HET LOUIS BOLK INSTITUUT

Hanno Pijl, hoogleraar diabetologie LUMC Leiden, speelt een centrale rol speelt in de leefstijlgeneeskunde, maar hij laat zijn belangrijkste onderzoek naar het omkeren van diabetes 2 uitvoeren door het omstreden antroposofische Louis Bolk Instituut.

HAWTHORNE EFFECT

De Hawthorne-experimenten (1924-1933) waren onderzoeken van Elton Mayo en Fritz Roethlisberger in de Hawthorne-fabrieken van *Western Electric*. Men onderzocht de mate in welke mate een verandering van de arbeidsomstandigheden zoals verlichting en verwarming een effect had op de output van arbeiders, meer bepaald op de efficiëntie en de productiviteit van hun werk, ((zoals snelheid en accuraatheid)).

Om de effecten te achterhalen, werd er met twee onderzoeksgroepen gewerkt. Bij de eerste groep werden de arbeidsomstandigheden gemanipuleerd, zoals meer of minder verlichting. Bij een controlegroep van gelijksoortige arbeiders werden de arbeidsomstandigheden niet gemanipuleerd. Van beide groepen werd de opbrengst geregistreerd.

De hypothese of verwachte uitkomst van het

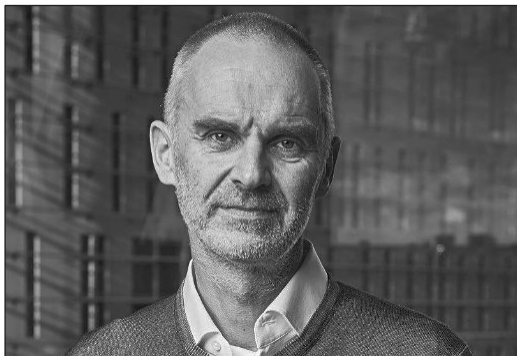
onderzoek was dat de opbrengst zou stijgen bij betere arbeidsomstandigheden. In werkelijkheid veranderde de opbrengst echter in beide groepen. Deze schijnbare tegenstrijdigheid noodzaakte tot verder onderzoek.

Na enkele gesprekken met de betrokken arbeiders uit zowel de onderzoeks- als controlegroep bleek dat zij de belangstelling van de onderzoekers en de chefs die intensief bij het onderzoek betrokken werden, sowieso als zeer motiverend en stimulerend ervoeren. Bovendien groeide er een soort groepsgevoel om samen goede prestaties neer te zetten, want ze werden als groep nauwgezet geobserveerd. Het waren de emotionele belevenissen, de wens om gerespecteerd te worden en de wens om samen een hechte groep te vormen die het gedrag hadden beïnvloed.

Bron: Wikipedia

Hoe gaat het Louis Bolk Instituut dan met geld van onder andere ziektekostenverzekeraar VGZ onderzoeken of *Keer Diabetes2 Om* werkt?

Bij de antroposofische wetenschappers loopt momenteel het aanmeldingstraject voor 1900 deelnemers met type 2 diabetes die zichzelf dienen aan te melden en dan € 295 moeten betalen om mee te mogen doen. De representativiteit van de studiepopulatie is daardoor erg gecompromitteerd, en dat blijkt verder uit de constatering dat 77% van de deelnemers middelbaar- tot hooggeschoold is. Als praktijkhoudend huisarts mag ik rapporteren dat dat niet heel erg conform de door ons geobserveerde realiteit is. Daarnaast is er geen controlegroep, waardoor de resultaten van weinig waarde zijn omdat je die niet kan afzetten tegen eventuele negatieve bevindingen.

Prof. dr. Pijl

Bij deze opmerkelijke zwakke studieopzet wordt trouwens niet eens een koolhydraatarm dieet gehanteerd, terwijl dit in het *Keer Diabetes 2 Om* programma juist een van de pijlers is.

Door CCMO (Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek) is de studieopzet dan ook negatief beoordeeld.

Het onderzoek van de antroposofenclub en Hanno Pijls KDO toetst de volgende hypothesen:

1. deelnemers gebruiken tot twee jaar na afloop van het programma minder medicatie en hebben gezondere bloedwaarden (HbA1C);
2. deelnemers voelen zich tot twee jaar na afloop van het programma beter;
3. deelnemers hebben minder zorg nodig en hun zorguitgaven dalen.

Het hele onderzoek maar vooral punt 2 geeft serieuze zorgen voor het optreden van het zogenaamde Hawthorne effect (zie kader). Hoogopgeleide en goed in de slappe was zittende type 2 diabeten, met interesse voor leefstijlverandering, gaan door enthousiaste en in het omkeren van diabetes gelovende discipelen van Pijl met liefde, aandacht en totale ondersteuning aan hun leefstijl werken. Wat zegt dat nou over de Nederlandse bevolking in zijn algemeenheid? Vrij weinig, lijkt me.

DISCUTABEL

Dit onderzoek is bij voorbaat discutabel door de gekozen onderzoeksopzet, dus u dient te zijner

tijd de ongetwijfeld met veel gejuich gepresenteerde resultaten kritisch te bekijken.

Als een studieopzet ondermaats is (net zoals bij het in een vorig symposium in 2017 door epidemioloog en huisarts Marco Blanker in deze ruimte gefileerde en afgeserveerde onderzoek van antroposofen Baars en Kooreman over de lagere kosten van niet-reguliere behandelwijzen) is de zin ervan bescheiden en nooit doorslaggevend.

Speciaal woord van afkeuring is hierbij op zijn plaats voor de verzekeraar VGZ, die in het najaar van 2019 de wereldberoemde en zeer wetenschappelijk gefundeerde Hoornse Diabetesstudie de nek omdraait, omdat er geen korte termijn winst valt te behalen, maar wel dit uiterst matige onderzoek financieel ruimhartig ondersteunt.

LEEFSTIJLGENEESKUNDE HOUDT VAN NIET-REGULIERE BEHANDELWIJZEN

In de afgelopen maanden blijkt leefstijlgeneskunde in snel tempo dichter tegen niet-reguliere behandelwijzen aan te kruipen. De wetenschappelijke geloofwaardigheid – die toch al minimaal is – wordt daardoor in toenemende mate geweld aangedaan. De reden laat zich moeilijk raden: afwijzing door de reguliere wetenschap maar zich thuisvoelen bij anderen die van het reguliere medisch discours worden uitgesloten, dan wel zich afscheiden? Serieuze voorliefde voor integratieve benadering van de echte geneeskunde (het vermengen van vlaai en koeievlaai, waardoor alles vies gaat smaken, aldus een bekende criticaster van dit soort initiatieven)? ‘Voer voor psychologen’, zou Mulisch zeggen.

We zien als uitgangspunt weliswaar een volslagen redelijke hypothese: door mij samengevat als ‘afvallen is gezond’, die bij het bovengenoemde onderzoek verminkt wordt tot: het *Keer Diabetes2 Om*-programma volgen is goed voor je. Vervolgens neemt KDO een dubieuze antroposofenclub in de arm om het onderzoek uit te voeren. Intussen schurkt hoofdonderzoeker Pijl aan tegen een instituut dat homeopathie en acupunctuur verheerlijkt. Het betreft de AIM (*Academy of Integrative Medicine*), die in zijn beginselverklaring op de website hoog opgeeft van homeopathie en acupunctuur. Pijl is lid van de adviesraad en geeft aan integratief *angehauchte* dwaalgeesten les in leefstijlgeneskunde, daarvoor met zijn respectabele professorentitel van het LUMC geloofwaardigheid verlenend aan dit kwakzalversinstituut.

Ander voorbeeld: huisarts Tamara de Weijer,

voorzitter van stichting Arts en Leefstijl werd voorjaar 2019 geïnterviewd door *Uitzicht*, het tijdschrift van de MMV (voorheen Moermanvereniging) waar zij een lezing voor gaat geven. In dat interview debiteert ze de volgende enormiteiten (zij gaf desgevraagd aan niet verkeerd geciteerd te zijn):

- ‘Cornelis Moerman was een visionair, vind ik. Als we alle kankerpatiënten in Nederland het Moermandieet zouden laten volgen, zou dat fantastisch zijn!’
- ‘Acupunctuur bestaat al 4000 jaar en er is veel onderzoek naar gedaan. Je kunt niet alle acupuncturisten over één kam scheren.’

Bij de door ons gewraakte *Academy of Integrative Medicine* kan men heden ten dage de basisopleiding *integrative medicine* en leefstijlgeneskunde volgen. Het bestuur van de AIM bestaat onder anderen uit de homeopaat Frans Kusse, mindfulnessadept Bram Tjaden en een stel antroposofen. Naast Pijl zitten in de Raad van Advies de overbekende Rogier Hoenders, antroposofische lector Erik Baars, de van het wegstrijken van energievelden bekende Martine Busch, TNO-prof Jan van der Greef en ga zo maar door. Daarmee lijkt leefstijlgeneskunde definitief toe te treden tot het domein van de niet-regulieren. De docentenlijst van de cursus ‘integrative medicine en leefstijlgeneskunde’ is de who is who van bekende Nederlanders bij wie de VtdK in het verleden fors vraagtekens heeft gesteld zoals Rogier Hoenders, Ines von Rosenstiel, Piet Leguit, Piet Muskiet *et al.* En Hanno Pijl dus, die niet alleen maar in de adviesraad zit maar ook actief bijdraagt aan het onderwijsprogramma. Zijn ex aequo eerste plaats bij de Meester Kakadoris-verkiezing van dit jaar is dan ook zeker verdiend, al ging GGZ-voorzitster Jacobine Geel er uiteindelijk met de hoofdprijs vandoor.

LEEFSTIJLGENEESKUNDE, HOE NU VERDER?

Huisartsen zijn – bewezen – totaal ongeschikt om grote aantallen patiënten tot persisterende leefstijlveranderingen te motiveren. Reden, kort samengevat: geen tijd. Afvallen is absoluut de ruggengraat van leefstijlverbeteringen en dat is vrijwel uitsluitend te bereiken met dieetaanpassingen. Het is niet zo moeilijk te beginnen aan een leefstijlwijziging, bijvoorbeeld stoppen met roken, het probleem zit vooral in het volhouden ervan.

Daarom is er nu de GLI, de gecombineerde

leefstijl interventie. Ik ben niet optimistisch, na recente berichtgeving in, onder andere, het *NRC*. De leefstijlcoach zit dan wel in het basispakket, maar er zijn er nog maar zo weinig en het verdient niet erg goed. Dus ze branden snel af. Of er ooit voldoende GLI-ers zullen zijn, lijkt me bij voorbaat uitgesloten. En als je net je carrièrepad naar leefstijlinterventies om hebt gebogen, is het heel wel mogelijk dat de wetenschap aantoont dat het niet veel oplevert, waarna de verzekeraars er zonder pardon de stekker uit zullen trekken.

Mijn conclusies

A. Leefstijlgeneeskunde is een vriendelijke maar vooralsnog onbewezen medische behandelmethode, waar we in beginsel positief tegenover kunnen staan.

B. Het wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van leefstijl is vooralsnog hetzij ondermaats, hetzij wijst het soms zelfs naar negatieve effecten

(cf. *Helsinki Businessmen Study*)

C. Afvallen als je te dik bent, en bij beginnende DM2, was altijd al de allerbeste aanpak, daaraan voegt *Keer Diabetes2 Om* nu nog niks toe, maar het proberen mensen gezonder te maken zonder medicijnen an sich verdient de sympathie.

D. Helaas, helaas: om onbegrepen (en onbegrijpelijke) redenen verschaffen leefstijlgeneeskundigen met hun raad en daad legitimiteit en publiciteit aan het AIM, waar kwakzalverij nog volmondig wordt beleden. (Uitsluitend om die reden is de VtdK in het geweer gekomen tegen Pijl en Van Os c.s.) ●

Dank: bij het voorbereiden van het praatje waarop ik dit artikel gebaseerd is, heb ik heel veel steun gehad aan de kritische adviezen van VtdK-lid Sandra Visser, hoofd diëtetiek van de Noordwest Ziekenhuisgroep en klinisch epidemioloog.

Erratum

In het vorige nummer stond een artikel van Renckens met daarin statistieken over de aantallen georganiseerde alternatieve artsen en een schatting over het aantal niet bij een alt. med. club aangesloten artsen. Wij werden er door een attente lezer – de heer J. Berends uit Wilnis – op gewezen. Hij beweerde dat de getallen zoals in de eerste tabel vermeld zowel reken- als zetfouten

bevatten. Wij moesten hem volmondig gelijk geven en geven hieronder de correcte versie. De teneur van het artikel hoefde niet ernstig te worden gewijzigd: wel is het ledental van de alternatieve verenigingen tussen 2017 en 2019 geen 22% maar slechts 16% gedaald. Jammer, maar helaas. ●

Tabel met ledentallen alternatieve artsenverenigingen

	AVIG	NAAV	NVAA	NVAMG	Totaal
Leden in 2017 en ook in 2019 (a)	214	152	75	113	529
Nieuwe leden vanaf 2017 (b)	29	3	2	5	39
Leden in 2019 (a+b)	243	55	7	118	568
Weggelopen na 2017 (d)	73	73	10	14	146
Leden in 2017 (a+d)	316	225	85	127	675
Afname in %	23%	31%	9%	7%	16%

Juryrapport Meester Kackadorisprijs 2019

Uitgesproken door Renckens op 5 oktober

'Dames en heren,

Het juryrapport zoals dat traditiegetrouw werd opgebouwd en aan u voorgelezen draagt dit jaar een bijzonder karakter. Bijna steeds kregen alle genomineerden meer of minder punten en was er een duidelijke winnaar. Dit jaar viel er van de zeven genomineerden een drietal onmiddellijk af wegens gebrek aan support. Op de derde en vierde plek stonden al met aanzienlijke steun tijdens de verkiezing (de jury draagt voor, het bestuur stemt) het Máxima Medisch Centrum te Veldhoven, dat zogenaamde complementaire geneeskunde binnen zijn muren toelaat en het Museum Volkenkunde te Leiden, dat in zijn tentoonstelling *Helende Kracht* een aantal sjamanen, wintipriesteressen en een heks ten tonele voert, allen zonder migratie-achtergrond en soms zelfs in het bezit van een AGB-code, nodig voor het declareren van de verleende hulp. De suggestie ligt er dik boven op dat hun primitieve benadering van ziekte en verdriet ook voor de moderne mens iets zou kunnen betekenen.

Hierna – nog nooit eerder gebeurd! – staakten de stemmen. De drie medische hoogleraren, die hun naam lenen aan de adviesraad van de kwakkeuzer *Academy for Integrated Medicine*, en GGZ-bobo Jacobine Geel om het oneerbiedig te

formuleren, behaalden precies evenveel stemmen. Besloten werd een nieuwe stemming te houden, nu met de twee overgebleven kandidaten. Aldus geschiedde en mevrouw Geel kwam als duidelijke winnaar uit de bus. De meesten van u zullen de onderbouwing van haar nominatie reeds hebben gelezen en ik vat hem dus nog slechts even kort voor u samen.

Jacobine Geel (1963) is theologe, columniste, tv-presentatrice en welbespraakt voorzitter van het bestuur van GGZ Nederland, de koepel van GGZ-instellingen in ons land. Ook is zij actief geweest in het CDA. De bedoeling van GGZ Nederland, zoals vastgesteld door haar leden en zoals op haar website wordt uitgedragen, is 'bij te dragen aan de geestelijke gezondheid van mensen in Nederland'. Of de nevenactiviteiten van Geel goed bij dit motto aansluiten wordt inmiddels door de jury betwijfeld. Zo was Geel een overenthousiaste dagvoorzitter op het Lentiscongres *Out of the Box* in 2017 en verklaarde in interviews dat zij 'heel veel ziet in nieuwere geneeswijzen', zoals zij de integratieve psychiatrie van psychiater Rogier Hoenders betitelde. <https://www.kwakzalverij.nl/nieuws/deel-8-dr-roger-hoenders-kampioen-integrale-psychiatrie-bij-lentis/>. Sindsdien werden haar activiteiten door de VtdK al met enige aandacht gevolgd.

Begin 2018 nodigde zij in het kader van de maand van de spiritualiteit Pim van Lommel uit in haar tv-praatprogramma *Jacobine op zondag* en zij benaderde deze 'expert' op het gebied van bijna-doodervaring volstrekt onkritisch. https://www.npostart.nl/jacobine-op-zondag/14-01-2018/KN_1695940. Van Lommel kon los gaan over uitredingen en paranormale waarnemingen door bewusteloze mensen. Geel vond het allemaal zeer geloofwaardig. Daardoor nam onze twijfel over haar kritische zin nog wat toe.

Dat haar sympathie inderdaad uitgaat naar de psycho-kwakzalverij en andere alternatieve geneeskunde valt sinds dit jaar ook af te leiden uit haar lidmaatschap van de Raad van Advies van het dit jaar op initiatief van ZonMw opgerichte Consortium voor Integrale Zorg en Gezondheid (CIZG), waarvan de eerder genoemde Groningse psychiater Hoenders voorzitter van het dagelijks bestuur is. <https://www.cizg.nl/leden/>. Dit CIZG heeft ook de welbekende paranormaal begaafde Martine Busch in zijn dagelijks bestuur. Busch kan energievelden rond patiënten voelen en meent met strijkbewegingen op enige afstand van de patiënt heilzame correcties te kunnen uitvoeren. Dat heet *therapeutic touch*. Hoenders ontving in 2014 nog de Pruimenbloesemprijs van de Ned Ver Voor Acupunctuur wegens zijn verdiensten voor de acupunctuur.

Hoenders maakte ook furore met wetenschappelijk onderzoek naar de invloed van de windrichting op het beloop van angststoornissen. Patiënten, die op zoek zijn naar een verklaring van hun klachten, wijsmaken dat zij wellicht problemen met hun energievelden hebben, staat erg ver

af van de *evidence based* geneeskunde. Hen aanpraten dat zij misschien slachtoffer worden van een verkeerde windrichting draagt evenmin bij aan hun herstel.

Geels avances richting met name de psycho-kwakzalverij staan onzes inziens op gespannen voet met de inspanningen van GGZ Nederland om de geestelijke gezondheid van de mensen in Nederland te verbeteren. Het heeft de jury verbaasd dat zij van haar werkgever, de koepel van GGZ-instellingen kennelijk nooit instructies heeft ontvangen om trouw te blijven aan reguliere geestelijke gezondheidszorg. De reputatie van deze sector is toch al bepaald niet onomstreden: denk alleen maar aan de uitspraak van de Hoge Raad in 2015 waarin zij oordeelde dat de zorgverlening door een magnetiserend varkensboortje gelijkwaardig is aan reguliere psychotherapie, reden waarom het boortje vrijstelling van btw-heffing werd verleend, zoals in de echte geneeskunde ook geldt. Beoefenaren van *integrated medicine* en hun sympathisanten lijken de raadsheren met hun voor de serieuze beroepsbeoefenaren o zo beledigende arrest op dit punt waarachtig alsnog in het gelijk te stellen!

Omdat uit Geels lidmaatschap van de adviesraad van het CIZG blijkt dat haar eerdere mistappen geen incidenteel, maar veeleer een structureel karakter dragen, voelt de jury zich genoodzaakt haar dit jaar de Meester Kackadorisprijs toe te kennen.

Mag ik de laureaat verzoeken naar voren te komen voor het in ontvangst nemen van trofee en diploma en voor het uitspreken van een apologie.' ●

Mevrouw Geel ontvangt Meester Kackadorisprijs

Apologie mevrouw Geel

‘**H**et Erasmus MC, hoogleraar Pauline Meurs, ZonMw, de Triodos Bank, Bart Combée – sinds enige tijd lid Raad van Bestuur van de Nza: zomaar een greep uit de reeks personen en organisaties aan wie in de afgelopen jaren de – volgens uw eigen vereniging twijfelachtige – eer te beurt viel van toekenning van de Kackadorisprijs.

Een illuster rijtje, en zelfs één waarvan ik me kan voorstellen dat het me te zijner tijd, bij mijn afscheid na twee termijnen als voorzitter van GGZ Nederland, zou spijten als ik er niet in voor kwam. Daarover vanaf vandaag geen zorgen meer...

Dames en heren, in ernst, de jury van uw Vereniging heeft gemeend mij de Kackadorisprijs toe te kennen, met name vanwege mijn positieve houding ten aanzien van het Consortium voor Integrale Zorg en Gezondheid. Een enkel woord daarom over dit Consortium.

Het Consortium voor Integrale Zorg en Gezondheid is een samenwerkingsverband van Lentis, het Máxima Medisch Centrum, het Haga-Ziekenhuis, het Maastricht UMC, het Radboudumc, het Louis Bolk Instituut en sinds kort ook het Rijnstate Ziekenhuis Arnhem. Deze gerenommeerde zorgaanbieders onderzoeken onder ande-

re de (on)wenselijkheid van het combineren van leefstijlinterventies – zoals gezonde voeding, bewegen en vormen van meditatie – met reguliere behandelingen van bijvoorbeeld depressie. Zij ontsluiten de opgedane kennis hierover om patiënten te ondersteunen bij het maken van keuzes die hen kunnen helpen op de weg naar optimaal herstel.

De zogenaamde ‘Integrale Geneeskunde’ die het Consortium nastreeft, is ontwikkeld in de Verenigde Staten en wordt daar momenteel aan 74 academische centra – waaronder Yale, Harvard en Stanford – onderzocht, onderwezen en toegepast. Wereldwijd is het momenteel een groeiende beweging met focus op een actieve patiënt, openheid naar alle vormen van geneeskunde waar bewijs voor bestaat, en een nadruk op preventie.

De beweging sluit goed aan bij een tendens die ook in Nederland – zorgbreed en zeker ook in de geestelijke gezondheidszorg – waarneembaar is, en waarin de blik steeds nadrukkelijker wordt gericht op zaken als positieve gezondheid en preventie. Zo ondertekende GGZ Nederland vorig jaar, samen met zeventig andere maatschappelijke organisaties, het Nationaal Preventieakkoord. Om de ambitie waar te maken van het rookvrij krijgen van alle bij GGZ Nederland aangesloten lid-instellingen, is gedegen kennis over effectieve

leefstijlinterventies meer dan welkom.

Al te vaak gaat het in relatie tot de geestelijke gezondheidszorg over financiële krapte en tekorten op de arbeidsmarkt. Deze problemen waar de geestelijke gezondheidszorg mee kampt zijn reëel en ons dagelijks werk. Des te verheugender is het dat er desondanks veelbelovende initiatieven zijn om de zorg te vernieuwen en iedere dag een beetje beter te maken. De inspanningen van het Consortium beschouw ik als een zorgvuldige, wetenschappelijk onderbouwde poging om de zorg nog beter te laten aansluiten bij het leven en de behoeften van patiënten, en hún kwaliteit van leven te vergroten.

Vernieuwing kan alleen daar plaatsvinden waar visie, een onderzoekende houding en de moed om (hoe behoedzaam ook) stappen te zetten samengaan. En we weten allemaal: daar waar nieuwe perspectieven worden verkend, botst en

schuurt het met wat bekend en gangbaar is. U waardeert de geschetste beweging in de zorg anders dan ik. Wellicht is de kloof tussen ons blijvend, maar het zou ook zo maar kunnen dat u het goed recht van deze vernieuwing gaat inzien. Copernicus zal toch ook niet hebben kunnen bevroeden dat op een dag het overgrote deel van de mensheid ervan overtuigd zou zijn dat de aarde rond is, en dat de zon níet om de aarde draait...

Maar of wij elkaar nu ooit zullen vinden of niet, ik troost mij ook nu al met de gedachte dat er misschien toch meer is dat ons bindt dan scheidt. Want, in de woorden van psychiater Rogier Hoenders, een van de initiatiefnemers van het Consortium: 'We streven uiteindelijk allemaal hetzelfde na: patiënten de best mogelijke, bewezen effectieve behandeling te geven'. Ik dank u voor uw aandacht.' ●

Jacobine Geel

Levensgevaarlijke psychokwakzalverij

Janneke Donkerlo

Mensen met een psychisch of psychiatrisch probleem, zijn nog een graadje kwetsbaarder dan somatische patiënten. Ze zijn eerder geneigd om hun aandoening te ontkennen, ze schamen zich er doorgaans voor en bestempelen psychofarmaca eerder als ‘chemische troep’. Hun toevlucht tot psychokwakzalvers heeft soms fatale gevolgen. Wat doen de overheid, de IGJ en het OM? En wat maakt dat juist intelligente mensen beter in staat zijn om zich vast te bijten in irrationele argumenten?

Jaarlijks vallen er vermoedelijk enkele tientallen dodelijke slachtoffers van kwakzalverij. Niet zelden betreft het kwetsbare psychiatrische patiënten, aldus **prof. dr. Michiel W. Hengeveld**, emeritus-hoogleraar afdelingshoofd Psychiatrie Erasmus MC Rotterdam.

Psychokwakzalverij kan onder meer leiden tot het aanpraten van valse herinneringen, het versterken van wanen en het stoppen of uitstellen van effectieve reguliere diagnostiek en behandeling. Het kan bovendien zorgen voor ernstige bijwerkingen of complicaties van niet-reguliere middelen.

Hengeveld

gen of complicaties van niet-reguliere middelen. Hengeveld onderzocht bij welke gevallen en met welke argumenten de IGJ en het OM al dan niet ingrijpen.

Eerst het goede nieuws: als er een dode valt en het causaal verband met kwakzalverij evident is, treden IGJ en OM doortastend op. Zoals in het geval van Sara Glatt uit Kockengen. Natuurgenezeres Glatt behandelde verslaafden met hoge doses ibogaïne. Ibogaïne is een hallucinogeen gemaakt uit vermalen wortelbast van de West-Afrikaanse tabernanthe iboga plant. Het is een potentieel werkzaam middel, maar heeft ernstige bijwerkingen zoals braken, uitputting, verlaagde bloeddruk en hartritmestoornissen. Met mogelijk invaliderende en dodelijke gevolgen passen verschillende kwakzalvers in de spirituele sfeer het toe, hoewel er nog absoluut onvoldoende onderzoek naar is gedaan.

Zo loopt in 2011 een psychotische Zwitser in Nederland onder een vrachtwagen na behandeling door Glatt met ibogaïne. In augustus van dat jaar raakt een man in coma door hetzelfde middel. Na ontwaken blijkt hij voor het leven gedeeltelijk blind en slecht ter been. Glatt wordt in 2014 veroordeeld tot 141 dagen cel en een half miljoen euro boete. Dit heeft haar blijkbaar niet tot inkeer doen komen, want in 2017 behandelt ze Carmen (48).

Carmen gebruikte antidepressiva en kalmeringsmiddelen en wilde graag van haar methadonverslaving af. Glatt gaf haar ibogaïne in de Bed & Breakfast die Glatt runde. Tijdens de behandeling overleed Carmen. Begin 2019 krijgt de psychokwackzalver hiervoor maar liefst acht jaar gevangenisstraf.

Het OM is dit jaar ook een onderzoek gestart naar de doodsoorzaak van een man die is overleden kort na een *warrior retreat* bij *Healing Center Iboga-farm*. In dit centrum wordt gewerkt met onder meer ibogaïne en ayahuasca. Ayahuasca is eveneens een hallucinogeen middel, samengesteld uit *banisteriopsis caapi* en *psychotica viridis*, door Amazonebewoners ook wel 'slingerplant van de ziel' genoemd. Het middel zou helpen bij depressies, relatieproblemen en verslavingen. Bijwerkingen: duizeligheid, misselijkheid en braken. In combinatie met andere medicijnen bestaat bovendien het risico op psychiatrische stoornissen en het serotoninesyndroom.

Hoewel een algemene wettelijke regel luidt dat een behandeling niet mag leiden tot schade aan de gezondheid van de cliënt of tot een aanmerkelijke kans hierop, reageerde de IGJ met het argument dat zij geen (preventief) onderzoek doet naar de kwaliteit en veiligheid van alternatieve therapieën en daarover ook geen uitspraken doet. Intussen heeft op 1 oktober 2019 de Hoge Raad ayahuasca verboden, ook bij godsdienstige rituelen.

Als het om slachtoffers van het gebruik van hallucinogene middelen gaat, komt de Nederlandse overheid blijkbaar wel in actie. In gevallen waar geen gevaarlijke drugs worden gebruikt, is ze minder doortastend. Bijvoorbeeld in het geval Dinkie Tonkens. Tonkens heeft een middenstandsdiplo-ma. Ze werkte jaren als verkoopster in een herenmodezaak en daarna drie jaar bij de HEMA. Ze volgde enkele korte cursussen bij het Van Praag Instituut over het 'helen van het menselijk energieveld' en is gespecialiseerd in zogenaamde hervonden herinneringen. Een schrijnend gevolg van haar behandeling is de zelfdoding van Arend. Arend was ruim tien jaar onder behandeling van Tonkens, voor veel geld uiteraard. Hij ging naar haar toe voor zijn stotterprobleem, maar de behandeling onttaarde in 'traumaverwerking bij zijn seksueel misbruikte innerlijke kind'. Hij zou een verschrikkelijke jeugd hebben gehad vol herinneringen die niemand anders in zijn gezin deelde. De behandeling bracht hem zodanig in de war dat hij na al die jaren enkele serieuze pogingen tot zelfdoding deed. Na een kort verblijf in de crisis-

opvang suïcideerde hij zichzelf eind vorig definitief.

Wat deed de IGJ? Al in 2004 dienden drie ex-clieñten van Tonkens een klacht in bij de IGJ naar aanleiding van het opwekken van fictieve herinneringen. De IGJ kon dat jaar niets met deze klacht doen omdat Tonkens niet BIG-geregistreerd was. Sinds januari 2017 mag de IGJ echter ook ingrijpen bij misstanden in de niet-reguliere zorg. De VtdK heeft de familie van Arend daarom aangera-dend melding te doen bij de inspectie.

Niet alle misstanden worden echter gemeld bij de inspectie. Een vrouw* met een bipolaire stoornis is al tien jaar stabiel met lithium. Maar eind 2011 stopt zij met het medicijn op advies van *reading and coaching* therapeut Lisa Spruit. Deze kwackzalver leerde het vak bij Centrum voor Leven en Intuï-tie. Ze volgde het 'Inka pad' van het Queros volk en behaalde de titel 'Paqo' van Inca master Juan Núñez del Prado. Spruit heeft naar eigen zeggen ruim twintig jaar ervaring in reading en coaching en geeft naast haar praktijk ook workshops en readings bij bedrijven. Nadat de cliënt op Spruits aan-raden is gestopt met lithium, raakt zij opnieuw manisch. Bekend is dat het staken van lithiumgebruik door een bipolaire patiënt levensgevaarlijk kan zijn. Uiteindelijk gaat ze wel weer lithium slikken, maar het duurt een jaar voordat zij is gestabiliseerd was en weer aan het werk kan. Uit schaamte meldt de vrouw het gebeuren niet bij de IGJ.

Net als het oproepen van fictieve herinneringen, is ook 'healing met behulp van liefdevolle buiten-aardsen' voor de IGJ geen reden om tot vervolging over te gaan. Deze bizarre behandeling met behulp van *aliens* komt voor rekening van 'healer, coach en trainer' Chagai Katz. Deze kwackzalver behandelde een jongen die meende op spiritueel, emotioneel en geestelijk niveau gemanipuleerd te worden door *aliens*. Hiervoor was de jongen onder reguliere behandeling, maar hij had ook contact met Katz. De oud-ambulancebroeder is volgens zijn website 'de meest bekende ET-healer ter wereld'. Begin vorig jaar pleegde zijn cliënt zelfmoord.

In dit geval verhoorde het OM samen met de IGJ eerst de ouders en verwees vervolgens naar de klachtencommissie. De instanties zagen geen verband tussen de suïcide en de behandeling van Katz enkele maanden eerder. De IGJ bezocht Katz en concludeerde dat de healer niet deed aan diagnostiek; hij ontkende weliswaar de psychose, maar adviseerde niet om met de medicatie te stoppen. Volgens de IGJ is zijn therapie daarom niet evident schadelijk en Katz zou ervan hebben

* De persoon is om privacy-redenen onherkenbaar gemaakt

'geleerd'. Wat hij precies heeft geleerd, wordt niet duidelijk.

Gelukkig heeft de IGJ meer bevoegdheden gekregen en is zij aangewezen als toezichhouder op de in 2016 in werking getreden Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz). Dat de IGJ echter wel veel blaft, maar nog steeds weinig voorspelbaar bijt, licht **prof. mr. Joep Hubben**, hoogleraar Gezondheidsrecht Rijksuniversiteit Groningen toe.

Hubben

Hubben gaat in op de nieuwe taken en bevoegdheden van de inspectie en gaat het effect daarvan ten aanzien van alternatieve behandelaars.

Als pas afgestuurde jongeman werkte Hubben vijf jaar als inspecteur bij de IGJ. In die functie bezocht hij naar aanleiding van ernstige klachten ook alternatieve behandelaars, waaronder een acupunctuurcentrum. Een lokale politieagent ging mee voor het geval een proces-verbaal opgemaakt zou moeten worden. Binnen zag het er keurig uit, infectiezorg op orde en aan de muur hingen indrukwekkende diploma's en foto's van opleiders in witte jas. Hubben zag uiteindelijk geen onregelmatigheden, totdat de agent hem er onopvallend op attendeerde dat hij de zogenaamde dokters op de foto's herkende uit verschillende Chinese restaurants in de stad. Alsnog kon worden opgetreden tegen deze alternatieve behandelaars. Waarmee Hubben maar wil zeggen: je kunt zaken niet alleen beoordelen vanachter een bureau, je moet er ook echt naar toe om er de vinger achter te krijgen.

In de loop der tijd is er veel veranderd bij deze dienst, aldus Hubben. In zijn tijd was de IGJ nog een *silent service* met een terughoudende, vooral adviserende rol. In de zaak Jansen Steur maakte de dienst zelfs onderhandse afspraken over diens beroepsuitoefening. Deze neuroloog stelde bij zijn

patiënten onder andere onjuiste diagnoses, vervalste recepten en was zelf verslaafd. Jansen Steur liet zich schrappen uit het BIG-register. De dienst liet hem weten dat als hij naar het buitenland zou gaan, ze hem daar niet lastig zou vallen. Zo kon Jansen Steur ongehinderd zijn risicovolle praktijk voortzetten in Duitsland. Toen dat aan het licht kwam was Nederland te klein en de IGJ kreeg de wind van voren vanwege de gemaakte onderhandse afspraken.

Inmiddels heeft de IGJ een aanmerkelijk actievere rol. Deze rijksdienst die ressorteert onder het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, heeft inmiddels een budget van 85 miljoen euro per jaar. Er werken 708 personen voor het toezicht op 40.000 locaties en 1,4 miljoen beroepsbeoefenaren. Artikel 36 van de Gezondheidswet geeft de IGJ een algemene onderzoeks- en handhavingsrol. De taakuitoefening van de IGJ is verder in belangrijke mate geregeld in de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB), het Wetboek van Strafvordering en de Wet BIG. De behandeling van individuele klachten laat de IGJ tegenwoordig veelal over aan de klachtencommissies (met hoger beroep bij de geschillencommissie).

De minister van VWS kan een aanwijzing geven ingeval niet wordt voldaan aan de eis van verantwoorde zorg. Verder kan de IGJ een bevel geven bij dreiging van acuut gevaar voor veiligheid of gezondheid en heeft zij de bevoegdheid om bestuurlijke boetes op te leggen en bestuursdwang (dwangsom) toe te passen.

Daarnaast kan de IGJ een instelling onder 'verscherp toezicht' plaatsen. Dat is een maatregel die niet in de wet staat maar wel ingrijpende gevolgen kan hebben (*naming and shaming*). Verder kan de IGJ het Openbaar Ministerie verzoeken over te gaan tot strafvervolging. Daartoe hebben beide organisaties periodiek overleg. Het OM heeft een eigen medisch expertisecentrum.

Het huidige motto van de IGJ luidt: 'Toezicht dient geen papieren tijger te zijn, maar een tijger met tanden. Om slagvaardig te zijn, is toezicht zacht waar het kan en hard waar het moet'.

De inspectie kan het moeilijk goed doen. De ene keer krijgt de IGJ als kritiek dat zij te snel handelt, de andere keer dat zij niet of te traag in actie komt. De recente zaak waarin de IGJ samen met het OM initiatief nam tot strafrechtelijke en tuchtrechtelijke actie tegen GGZ Eindhoven (als rechtspersoon) noemt Hubben een gunstig voorbeeld van slagvaardig optreden (hij verwijst daarvoor naar zijn recente publicatie in het *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht*, 2019, 5, p. 415 e.v.). Als voorbeeld van een zaak waarin de

IGJ te voortvarend optrad noemt Hubben de zaak van de huisarts in Tuitjenhorn. Die zaak eindigde met een schadevergoeding van de IGJ aan de weduwe van de huisarts. Het verwijt van traag optreden trof de IGJ in de zaak van orthopedisch chirurg Piet van Loon die, aldus de Nationale Ombudsman, veel te lang in onzekerheid verkeerde over een door de IGJ tegen hem aangekondigde klacht bij het Tuchtcollege. Na twee jaar onzekerheid liet de IGJ hem per brief weten dat er *after* all geen rapportage en geen tuchtzaak zouden komen. Al die tijd kon Van Loon moeilijk aan de slag als arts. Ook hij kreeg een schadevergoeding van de IGJ (€ 150.000,-).

Het doel van de Wkkgz is het verbeteren van de positie van de cliënt en van de kwaliteit van zorg. Daarom geldt voor alle zorgaanbieders o.a. verplichting om zich in een openbaar register in te schrijven. Dat geldt dus niet alleen voor reguliere zorginstellingen en zelfstandige beroepsbeoefenaren zoals zzp'ers, huisartsen, fysiotherapeuten maar ook voor aanbieders van alternatieve zorg en cosmetische behandelingen. Helaas is het register nog niet effectief. Het wachten is op een uitvoeringsregeling: de Wet toetreding zorgaanbieders (WTA). Wel geldt reeds de wettelijke plicht voor de alternatieve zorgaanbieder om 'goede zorg' te verlenen. De wet preciseert wat daaronder bij alternatieve zorgverlening wordt verstaan: 'Zorg die niet leidt tot schade of een aanmerkelijke kans op schade voor de gezondheid van de cliënt' (art. 2). Ook moet de alternatieve zorgaanbieder voldoen aan de overige verplichtingen uit de Wkkgz, zoals het opzetten van een kwaliteitssysteem, het melden van calamiteiten en aangesloten zijn bij een klachtencommissie (met beroep bij een geschillencommissie).

Bij het toezicht op alternatieve zorgaanbieders is in de jaren 2017, 2018 en 2019, slechts in enkele gevallen een maatregel opgelegd. Revitalis Orthovitality Waalre kreeg een 'aanwijzing'; infectiepreventie, medicatieveiligheid en bewa-

king van het zorgproces waren onvoldoende. Artsenpraktijk Manuele Geneeskunde Harderwijk kreeg eveneens een 'aanwijzing'; deze werd opgeheven nadat maar liefst 36 tekortkomingen op het terrein van medicatieveiligheid, infectiepreventie, onderhoud apparatuur en gebrekkige informatievervalsing waren verholpen.

Een derde zaak betreft Artsenpraktijk Manuele Geneeskunde in Katwijk waar de IGJ optrad in verband met onvoldoende infectiepreventie, te weinig onderhoud van apparatuur en het ontbreken van een waarneemregeling.

Tegenwoordig stelt de IGJ voorop dat zij vooral risicotoezicht wil houden.

De alternatieve sector wordt echter door de IGJ niet uitdrukkelijk als risicogebied benoemd. Dat vindt Hubben vreemd, zeker nu bijvoorbeeld de medische zorg op olieplatforms en bij evenementen door de IGJ wel als risicoterrainen worden aangemerkt. Ook noemt Hubben het in dit verband opvallend dat de recente *Tweede Monitor Wkkgz* (juli 2019), uitgebracht door NIVEL, geen enkel inzicht geeft in de naleving van de Wkkgz door alternatieve zorgaanbieders. Wil de Wkkgz het door de wetgever bedoelde effect op de alternatieve sector hebben, dan is gericht en effectief toezicht zonder meer geboden.

De grootste kwakzalver in Nederland is de overheid, aldus **prof. dr. Ira Helsloot**. Bestuurders nemen regelmatig onzinnige veiligheidsmaatregelen die miljarden kosten en daarmee schade aarichten. Als voormalig bestuurder weet hij er alles van. We willen nu eenmaal graag 'iets doen'.

De leden van de Vereniging tegen de Kwakzalverij maken zich volgens Helsloot terecht zorgen over medische kwakzalverij. Helsloot is hoogleraar Besturen van Veiligheid aan de Radboud Universiteit Nijmegen en doet sinds 1994 onderzoek naar rampenbestrijding, crisisbeheersing en fysieke veiligheid. Zijn observatie en zorg is dat ook leden van de Vereniging geloven in de kwakzalverij van de overheid.

Helsloot

De ironie wil dat er dagelijks mensen bezig zijn om 'Igor te redden'. Igor staat voor de jonge kat die telkens hoog in een boom ging zitten mauwen en dan door de vader van het gezin met een ladder gered moest worden. Hoe hoger hij kwam, des te hoger klom de kat. Als hij met gevaar voor eigen leven al balancerend niet meer hoger kon komen, draaide de kat zich doodgemoedereerd om en klauterde langs de stam zelf naar beneden.

De oplossing van een probleem is doorgaans niet een nuchtere analyse van het probleem, maar 'professionalisering', 'meer regels' of 'meer techniek'. Dat kost een paar centen maar dan heb je ook een niet bestaand probleem opgelost. Deze irrationele denkwijze komt voort uit de manier waarop onze samenleving zich heeft ontwikkeld.

Ooit waren ongevallen een *act of god*. Vanaf 1850 ontstond het liberale geloof dat het je eigen schuld was als jou iets overkwam. Als je bijvoorbeeld in een fabriek met je hand in een machine bekneld raakte, had je gewoon niet goed opgelet. Pas na 1945 werden de grootste risico's geïdentificeerd en opgelost. Mede daardoor is de samenleving zo veilig en welvarend geworden. Twintig jaar geleden kwam er opnieuw een omslag. Ongevallen werden het bewijs van falend preventiebeleid; de schuldcultuur werd een voorzorgs- en risicocultuur. Als er nu iets fout gaat is dat een bewijs van falen. Niet van het slachtoffer deze keer, maar van 'het systeem', 'de overheid', 'het bedrijf'. Toen er in een chemiebedrijf, dat zijn veiligheidsmaatregelen goed op orde had, toch een keer een dode viel, concludeerden de media dat het bedrijf niet ambitieus genoeg was geweest. Zogenaamde restrisico's passen blijkbaar niet meer in onze cultuur.

Vooraf exotische – maar beperkte – ongevallen krijgen veel media-aandacht. Zo haalde een listeria-besmetting met drie doden onlangs wel de voorpagina's, maar de jaarlijks 2.200 doden door het gebruik van een eenvoudig keukentrapje hebben zich nog nooit verheugd in een dergelijke belangstelling. Daarbij komt dat het nieuwe beleid vaak symbolisch en onuitvoerbaar is: diegenen die er mee moeten werken, hebben niets in handen.

Intussen geeft de overheid miljarden uit aan onzinnige en zinloze maatregelen, zoals het onder de grond stoppen van hoogspanningskabels vanwege de ongegronde angst voor stralingsgevaar. Dat levert geen enkele gezondheidswinst op maar kost de belastingbetaler wel bakken met geld. Veel zinniger zou het zijn om alle jonge kinderen op school gratis fruit te geven. Dat levert wel gezondheidswinst op en kan helpen de levenskloof van zeven jaar tussen hoog- en laagopgeleiden te sluiten.

Een andere zinloze maatregel zijn de groene bordjes in kleine cafés die naar de uitgang verwijzen. Die moet de eigenaar zelf aanschaffen à raison van 150 euro per stuk, hoewel allang bewezen is dat zo'n bordje helemaal geen zin heeft. Dat geldt ook voor de dure Legionella-installaties die in de kleedkamers van jonge voetballers worden aangelegd. Dat is nou typisch een doelgroep die daar niet aan zal overlijden.

Soms kan het slim zijn om de angst voor zeldzame risico's aan te wakkeren. De Waddenzee Vereniging wilde geen chloorproductie in Delfzijl; een ongeluk zou rampzalig zijn voor het natuurgebied. Maar de rest van Nederland lag daar niet wakker van, Delfzijl was zo ver weg. Vervolgens maakten de actievoerders stampeij over het vermeende

gevaar van chloortransporten door de Randstad. Het risico op een dergelijke ongeluk was nihil, maar dat deed niet ter zake. Door alle media-aandacht erkende de overheid dat het railtransport van chloor grote maatschappelijke weerstand opriep, of dat nou terecht was of niet. Via een omweg kreeg de Waddenzee Vereniging zo toch haar zin: Akzo Nobel kreeg miljoenen om de chloorproductie te verplaatsen naar Rotterdam.

De keuze voor veel onzinnig veiligheidsbeleid wordt door politici en ambtenaren verdedigd door te wijzen op de irrationaliteit van de gewone Nederlander. Maar deze irrationaliteit leeft vooral bij de bovenste 10-15% van de bevolking. Voor hen geen tegeltjeswijsheid als 'Van het concert des levens, krijgt niemand het program'. De laagopgeleide koffiejuffrouw accepteert nog gewoon dat er zoiets als 'pech' bestaat. Deze mensen kijken naar het leven met 'gezond verstand'. Wie echter beter kijkt naar de invloed van vraagstelling en de zinloze 'we-moeten-Igor-redden-mentaliteit', ziet een heel andere, nuchtere burger opduiken.

Een mooi voorbeeld van hiervan is de grote opslagplaats voor bestrijdingsmiddelen. Den Haag wilde die opslag niet en koos voor Son en Breugel. Er kwam er een rampenplan dat vele miljoenen kostte. Maar zo werd de onrust eerder aangewakkerd dan gesust. Totdat de burgemeester de inwoners informeerde met de simpele boodschap: 'Deze opslag is er nu eenmaal. Als er brand uitbreekt zetten wij de sirenes aan. U moet dan zelf kijken waar de rook vandaan komt en zorgen dat u daar niet in gaat staan. En let u er daarbij even op dat uw burens hetzelfde doen.' Dat vond men stukken logischer en duidelijker en de paniek was meteen weg.

Terwijl exotische risico's met weinig slachtoffers veel aandacht krijgen, is het heel eenvoudig om bijvoorbeeld het aantal ongelukken met huishoudtrapjes tot bijna nul te reduceren door bij een van de poten het slipdopje te verwijderen. Mensen beschikken namelijk over een inwendige risicothermometer. Als het trapje ietsje wankelt zonder direct om te vallen, halen mensen veel minder riskante kapriolen uit. En tunnels, met hooguit een slachtoffer per jaar, zijn veel veiliger dan een 'normale' weg met jaarlijks 1.400 doden. Simpelweg omdat een tunnel minder veilig voelt waardoor mensen automatisch zich voorzichtiger gedragen.

Dat wanhopige patiënten hun toelichting nemen tot kwakzalverij is nog wel te begrijpen. Maar dat ook hoogopgeleide, verstandige medische experts in staat zijn om geloof te hechten aan de werkzaamheid van wat over het algemeen als kwakzalverij wordt beschouwd, is soms onbegrijpelijk en

verbijsterend. Toch zijn juist zij vatbaar voor irrationalisme.

Johan Braeckman, hoogleraar Wijsbegeerte aan de Universiteit van Gent legt uit hoe dit komt.

De mens is ongelooflijk slim, zegt Johan Braeckman. Of het nu gaat om ruimtereizen, informatica of baanbrekende medische ontwikkelingen, de mens steekt qua intelligentie met kop en schouders boven andere dieren uit. Maar slim wil nog niet zeggen 'kritisch-denkend'. Dat is evolutionair goed te verklaren. Stel je voor dat de prehistorische Jantje, die van zijn moeder te horen krijgt dat hij vandaag niet in de rivier mag zwemmen omdat er krokodillen zijn gesignaleerd, dat eerst zelf kritisch en proefondervindelijk zou willen gaan onderzoeken. Gelukkig accepteert Jantje zijn moeder als autoriteit. En dat is maar goed ook, anders zou hij geen nakomelingen hebben kunnen verwekken ... Als moeder de volgende dag vertelt dat Sinterklaas bestaat, gelooft Jantje dat ook.

Braeckman

De meeste mensen vallen na enkele jaren van hun Sinterklaasgeloof, maar we blijven in principe allemaal kwetsbaar voor irrationalisme. We worden als mensen namelijk niet met kritisch-denkende vaardigheden geboren. Die moet je gaandeweg ontwikkelen en je leven lang blijven trainen. En hoewel broodjes aap van tweehonderd jaar geleden misschien niet meer worden geloofd, er zijn nieuwe misvattingen voor in de plaats gekomen.

Zo zijn er volwassenen, verenigd in de *Flat Earth Society*, die stellig geloven dat de aarde plat is in plaats van rond. En in eerste instantie lijken ze een punt te hebben, want probeer maar eens uit te leggen hoe het dan komt dat mensen in Australië niet op hun kop door het leven gaan. En hoe het

komt dat ze niet van de aarde afvallen. Dat de aarde met een snelheid van 30 km per seconde om haar as draait, ervaren we niet aan den lijve. Wat we 'zien' is dat de aarde stilstaat en plat is.

Interessant is het Dunning-Kruger fenomeen. Dunning en Kruger hebben het verschijnsel beschreven hoe incompetentie kan leiden tot grotske zelfoverschatting. Zoals je kun constateren bij mensen die menen heel goed te kunnen zingen, of ergens heel veel verstand van te hebben. Als ze zich in het onderwerp gaan verdiepen, kunnen ze zich gaan realiseren hoe weinig ze kunnen of weten. Als ze zich nog verder gaan verdiepen, zullen ze merken dat hoe meer ze weten, des te kleiner hun kennis en kunde is. Totdat ze een zeker niveau hebben bereikt waarop ze zich min of meer expert kunnen noemen. Zelfs degene met uiteindelijk de meeste expertise beschouwt zichzelf als relatief onwetend ten opzichte van degenen die – niet gehinderd door enige kennis – menen de waarheid in pacht te hebben. Ook mensen als Einstein sloegen de plan soms faliekant mis. In 1932 beweerde hij bijvoorbeeld dat er geen enkele aanwijzing was dat kernenergie ooit mogelijk zou zijn.

Onjuiste overtuigingen vatten graag post in ons brein omdat we in eerste instantie intuïtief te werk gaan. Vooral als je emotioneel betrokken bent bij een onderwerp. Een betrokken ouder raakt er bijvoorbeeld door eigen waarnemingen, anekdotisch bewijs en verhalen van andere ouders eerder van overtuigd dat vaccinatie autisme veroorzaakt.

En als mensen zich eenmaal hebben vastgebeten in een absurd idee, zullen ze eerder open staan voor argumenten die zouden aantonen dat ze gelijk hebben. Wie een put graaft voor zichzelf, geraakt er moeilijk uit..., vat Braeckman dit verschijnsel van cognitieve dissonantie samen. Vooral slimme mensen hebben er een handje van om hun eigen denkput steeds dieper te maken. Zij zijn namelijk beter in staat om slimme, nieuwe argumenten te bedenken. Stel een hoogopgeleid iemand heeft zijn identiteit verbonden aan homeopathie. Als je diegenen confronteert met een uitgebreide meta-analyse die aantoont dat deze behandelwijze niet werkt, zal de ander je niet meteen hartelijk bedanken omdat je hem van zijn absurde geloof hebt afgeholpen. Integendeel, hij gelooft er daarna juist nog meer in. Hij zal met nieuwe argumenten en 'bewijzen' komen waar je misschien niet direct een antwoord op weet. Dan zal die persoon denken: zie je wel, ik weet er meer vanaf.

Zo is er het gemakkelijke verschijnsel van een groep gelovigen die het einde der tijden voorspelde. Op die en die dag zou God uit gramschap de aarde doen vergaan. De groep deed zijn best om

zoveel mogelijk mensen te 'bekeren'. Maar op de bewuste dag verging de aarde niet. Voor sommige *believers* was dat het bewijs dat ze het mis hadden gehad. Een deel bleef echter volharden in hun geloof dat de voorspelling juist was. Op de vraag hoe het dan kwam dat de aarde niet was vergaan, hadden ze een briljant antwoord bedacht: de voorspelling had wel geklopt, maar zij konden niet weten dat God van gedachten zou veranderen omdat de groep zo volhardend was geweest. Zo hadden alle ongelovigen het toch maar mooi aan hen te denken dat de wereld nog bestond: hun geloof had gemaakt dat God de mensheid nog een kans zou geven.

Is het wel mogelijk om iemand uit zijn/haar denkput te halen? Volgens Braeckman is dat vrij lastig. Want hoe harder je probeert duidelijk te maken dat een waanbeeld niet klopt, des te harder zal de ander zichzelf ingraven om zijn gelijk aan te tonen. En zo wordt de denkput juist dieper. In het ergste geval zal diegene jou mee de put in trekken. Wat je wel zou kunnen doen, is diegene vragen: 'Wat zou jou kunnen overtuigen van jouw ongelijk?' Of, in het geval van een goeroe, kunnen wijzen op diens mogelijk dubieuze gedrag, zoals zelfverrijking of seksueel misbruik.

Het goede nieuws is dat we kritisch denken wel kunnen ontwikkelen, aldus Braeckman. In eerste instantie zien wij mensen eerder patronen en verbanden die er niet zijn en houden we vast aan datgene waar we een emotionele band mee hebben. Bovendien is ons waarnemingsvermogen beperkt en we zijn slecht in statistiek. Ook kunnen we vaak niet goed omgaan met toeval en we prikken niet gemakkelijk door drogredenen heen. Dat alles is echter wel te leren. Hoog tijd om kritisch denken op te nemen in het curriculum van scholen en universiteiten. ●

Janneke Donkerlo is journaliste. Ze schrijft onder andere over dubieuze medische praktijken in Trouw en NRC (www.donkerlo.nl).

Foto's ©Megan Terpstra

European Sceptics Congress 2019: van medische misleiding tot groen 'fake news'

Aliëtte Jonkers

Vitamine B12 als verdienmodel in de zorg, de tactieken van anti-vaxxers, oplichters in de kunstwereld en onnodige angst voor kernenergie: zomaar een greep uit het gevarieerde programma van het *European Sceptics Congress 2019*. Dit congres, georganiseerd door Skepp in samenwerking met de Vereniging tegen de Kwakzalverij en Stichting Skepsis, vond van 29 september tot en met 1 oktober plaats in Gent.

Vanuit alle streken in Europa waren Onge-
loovige Thomassen (m/v) afgereisd naar
de stad van de Stroppendragers, zoals de
bijnaam van Gentenaren luidt. Het pro-
gramma begon al op donderdag 26 september.
Comité Para, de Franstalige vereniging voor skepti-
ci in België, hield een 'Skeptics in the Pub'-mid-
dag in Brussel. Te gast was de uitgesproken uni-
versitair docent David Zaruk, die zichzelf 'The Risk
Monger' noemt. Deze expert op het gebied van
Europese regelgeving en risicoperceptie vindt dat
de maatschappij de rede heeft achtergelaten en
zich nu vanuit emotie vastbijt in een zoektocht naar
zekerheid en veiligheid, en daarmee en passant de
wetenschap en de technologie gijzelt. Ferme uit-
spraken schuwt hij niet: zo beschuldigt hij het
International Agency for Research on Cancer
van de wereldgezondheidsorganisatie WHO op zijn
blog van grootschalige corruptie. Met deze pittige
opgang naar het driedaagse programma was de
toon gezet: stevige stellingnames en dito kritiek
werden niet geschuwd, uiteraard met de weten-
schap als leidraad.

GEORGANISEERD SCEPTICISME

Op vrijdagochtend werden de Europese banden
aangehaald in een programma dat terugblikte op

wat je georganiseerd scepticisme zou kunnen
noemen – het was de dertigste keer dat het *Euro-
pean Sceptics Congress* plaatsvond. Allereerst
werd het overlijden van Wim Betz gememoreerd,
stichter van Skepp en professor-emeritus huis-
artsgeneeskunde aan de Vrije Universiteit Brus-
sel. Hij gold als een kritische stem tegenover
alternatieve geneeswijzen.

Na een voordracht van Michael Naud, bestuurs-
lid en oud-voorzitter van de *Association française
pour l'information scientifique* (AFIS), over
het herstellen van de wetenschappelijke integri-
teit in beleidsontwikkeling, was de eerste Neder-
lander aan de beurt. Jan Willem Nienhuys, secre-
taris van Stichting Skepsis en redacteur van
Skepter, vertelde het verhaal over de Franse psy-
choloog en statisticus Michel Gauquelin (1928-
1991) die het slachtoffer werd van zijn eigen illu-
sie, iets wat ons allemaal kan overkomen, aldus
Nienhuys. Gauquelin zocht naar bewijzen voor de
geldigheid van bepaalde beginselen van de astro-
logie. Vooral het verband tussen de stand van de
planeten en bepaalde beroepen had zijn interes-
se. Beroemd werd het zogenoemde Marseffect:
een correlatie tussen atletische uitmuntendheid
en de positie van de planeet Mars op het tijdstip
van iemands geboorte. Hoewel de berekeningen
die hij deed na een levendige polemiek in de

wetenschappelijke gemeenschap afgeserveerd werden, bleef Gauquelin bij zijn standpunten. Toch werd steeds duidelijker dat Gauquelin blind was voor zijn fouten en dat zijn bevindingen vooral berustten op bias. De casus laat zien dat je de moed moet hebben om naar anderen te luisteren, besloot Nienhuys.

MEDISCHE MISLEIDING

Het middagprogramma had 'de voortdurende worsteling met kwakzalverij' als thema, met medische misleiding als Leitmotiv. De Vereniging tegen de Kwakzalverij, opgericht in 1880, werd genoemd als voorvechter in deze strijd. De hype rond vitamine B12 – en vermeende tekorten daaraan – heeft geleid tot de oprichting van speciale Vitamine B12-klinieken. Een presentatie over dit onderwerp lag in handen van de Nederlandse radiotherapeut Lukas Stalpers van de Universiteit van Amsterdam. Artsen die in deze klinieken opereren, medicaliseren en pathologiseren gezonde patiënten, betoogde hij, en maken bovendien misbruik van receptgeneesmiddelen en medische technologie. Natuurlijk: een vitamine B12-tekort bestaat wel degelijk. Het kan ontstaan na bariatrische chirurgie, door ondervoeding of alcoholisme en als gevolg van bepaalde ziekten. Maar er vindt op grote schaal overdiagnostiek en overbehandeling plaats, waarbij mensen zonder harde diagnose dure vitamine B12-injecties krijgen. En dat terwijl de wetenschappelijke literatuur laat zien dat deze kostbare middelen zelfs bij een écht vitamine B12-tekort niet beter werken dan orale middelen.

De Roemeense spreker Ovidiu Covaciu stelde een actueel onderwerp aan de orde: vaccineren. Covaciu is beheerder van een Facebookpagina over vaccineren en producer van de podcast

Covaciu

Stalpers

Skeptici in Roemenië. Hij beschreef de strategieën die antivaxxers gebruiken om desinformatie te gebruiken en bekritiseerde het standaard advies aan deskundigen om zich niet in het publieke debat te begeven. Experts moeten juist wél meepraten, betoogde hij, want 50 procent van de ouders met kinderen onder de vijf jaar ziet vooral negatieve berichten over vaccineren op social media. Deskundigen moeten daarom uit hun ivoren toren komen. Ook meldde Covaciu dat landen die vaccinaties verplicht stellen succesvoller zijn in het handhaven van de vaccinatiegraad.

STRIJD TEGEN KWAKZALVERIJ

Nog een ziekte die misbruikt wordt door kwakzalvers: Lyme. Dirk Vogelaers, hoogleraar en diensthoofd van de afdeling interne geneeskunde aan het Ghent University Hospital, legde uit dat een profylactische behandeling met antibiotica vooral zinvol is als de teek langer dan 36 uur aangehecht is geweest. In het algemeen is de kans op de ziekte van Lyme na een tekenbeet twee tot drie procent. Efficiënte overdracht van *Borrelia burgdorferi* lijkt 36 tot 48 uur nodig te hebben, zo laat retrospectief onderzoek zien. De behandeling moet dan binnen 72 uur na het verwijderen van de teek starten. Kwakzalvers gebruiken vaak de term 'chronische Lyme' of 'post-Lyme' om patiënten met uiteenlopende klachten te diagnosticeren. In de wetenschappelijke literatuur is er nooit enig bewijs gepubliceerd voor het bestaan van zo'n chronisch ziekte. Sterker: studies laten zien dat er geen actieve infectie aangetoond kan worden bij patiënten met subjectieve symptomen langer dan zes maanden na de behandeling met antibiotica. En: de symptomen – zoals vermoeidheid, spierpijn, gewrichtspijn, geheugenverlies, hoofdpijn – blijken bovendien ook vaak voor te komen bij mensen in de gehele populatie. Langdurig of herhaaldelijk behan-

delen met antibiotica heeft dan ook geen enkel effect, zo blijkt uit onderzoek (waaronder de PLEASE studie).

Het medische middagprogramma werd afgesloten door Edzard Ernst, gepensioneerd hoogleraar Complementaire geneeskunde aan de *Peninsula School of Medicine en de University of Exeter* in Engeland. Zijn centrale vraag: zijn we de strijd tegen kwakzalverij aan het winnen? Ernst gaf een paar voorbeelden die op het tegendeel wezen: de aankondiging van een nieuwe leerstoel *Translationale Komplementärmedizin* aan de universiteit van Basel (juli 2019), de benoeming van Prins Charles als de beschermheer van de *UK Faculty of Homeopathy* en de bekendmaking van de WHO dat de nieuwe *International Classification of Diseases (ICD)* diagnoses zou bevatten uit de traditionele Chinese geneeskunde (oktober 2018). Maar er is ook winst geboekt, vertelde Ernst. Zo worden homeopathische middelen vanaf 2020 in Frankrijk niet meer vergoed. En in juni 2019 kondigde het Spaanse ministerie van volksgezondheid aan dat het de Europese wet wil veranderen die homeopathie als geneeskunde betitelt. Ook kondigde Facebook aan de strijd aan te binden met kwakzalverij. De conclusie van Ernst: de strijd tegen kwakzalverij is nu nog niet te winnen. Hij adviseert verenigingen die kwakzalverij bestrijden over te gaan op een andere communicatiestrategie. Zij zouden niet moeten uitdragen dat ze tégen alternatieve geneeswijzen zijn, maar vóór vooruitgang in de geneeskunde. Niet iedereen in de zaal deelde die mening.

PARANORMALE VERSCIJNSELEN

De zaterdagochtend stond in het teken van anomalistische psychologie, oftewel de studie naar gedrag en ervaringen die 'paranormaal' worden genoemd maar die ervan uitgaat dat er andere verklaringen zijn. Christine Mohr, hoogleraar cognitieve psychologie aan de University of Lausanne in Zwitserland, vertelde hoe geloof in het paranormale ertoe kan leiden dat mensen goocheltrucs als paranormale verschijnselen gaan interpreteren. Daar zijn diverse studies naar verricht. Proefpersonen die al in paranormale verschijnselen geloofden, raakten er tijdens goochelvoorstellingen eerder van overtuigd dat er iets paranormals aan de hand was. Ook bleken ze zich minder details te herinneren dan de sceptici. Vooral details die aanwijzingen voor bedrog vormden, ontgingen hen.

Vogelaers

De Belgische neuropsycholoog Vanessa Charland onderzocht bijna-doodervaringen. Ze beschreef welke ervaringen het meest voorkomen (een vredig gevoel, buiten het eigen lichaam treden, een helder licht, een veranderde perceptie van tijd en een gevoel niet op aarde te zijn). Ook blijkt de inhoud van de ervaringen afhankelijk te zijn van de plek waar laesies in het brein te zien zijn. Zo blijken mensen met het *Locked-In Syndroom*, met laesies aan de hersenstam minder positieve emoties te ervaren tijdens bijna-doodervaringen dan mensen met laesies in de cortex. Ook vergeleek ze de ervaringen met die van mensen die drugs gebruiken. Vooral de ervaringen van recreatieve gebruikers van ketamine lijken op de ervaringen van mensen met bijna-doodervaringen.

Het ochtendprogramma van deze dag werd afgesloten met een humoristische lezing van de gepensioneerde klinisch en forensisch psycholoog Michael Heap uit het Engelse stadje Shef-

Heap

field, die tevens voorzitter is van de *Association for Sceptic Inquiry*. Hij liet zien op welke wijze hij schoolklassen leerde kritisch te kijken naar onwaarschijnlijke fenomenen.

DOORDESEMDE VAN DESINFORMATIE

De middag stond in het teken van 'groen scepticisme en ecomodernisme'. Nee, scepsis over klimaatverandering was er niet. Wel waren er pleidooien voor kernenergie als schone energiebron. Ook de voordelen van genetic engineering kwamen aan bod, met sprekers als de Finse bioloog Lida Ruishalme, de Nederlandse IT'er Mathijs Beckers, de Amerikaanse journalist en schrijver Kavin Senapath en de Franse ingenieur en landbouwkundige André Fougeroux. Ruishalme en Beckers lieten zien waarom de angst voor kernenergie volgens hen onterecht is – het gevaar van straling zou worden overschat – en dat andere beschikbare groene energiebronnen onvoldoende zijn om aan de stijgende vraag naar energie tegemoet te komen. Senapath en Fougeroux beschreven vooral de angst die het grote publiek heeft voor genetische modificatie en de veiligheid van voedsel in het algemeen. Er is veel *fake news* en angstaanjagende spookverhalen over voeding vertroebelen een rationeel debat, stelden de sprekers. Ze beschreven hoe de moderne landbouw, die doordeseemd is van desinformatie en *fear merchants*, zich verder kan ontwikkelen met behulp van wetenschappelijke kennis. Want, zo stelt Fougeroux: er is geen landbouw- of voedingscrisis, alleen een crisis veroorzaakt door onwetendheid.

OPLICHTERSTACTIEKEN

Het laatste deel van het congres, op zondagochtend, draaide vooral om oplichters en hun tactieken. Sophie van der Zee, universitair hoofddocent aan de *Erasmus School of Economics* in Rotterdam, nam het publiek mee in de wereld van black hat hacking en internetoplichting, oftewel cybercriminaliteit. Zij doet onderzoek naar de eigenschappen en tactieken die internetfraudeurs gebruiken om mensen in hun verhaal te laten tuinen. Overigens werd Van der Zee zelf ook slachtoffer van internetfraude: op internet ontdekte ze

dat haar huis te huur werd aangeboden door oplichters. Het kan dus iedereen overkomen, wilde ze maar zeggen.

Oplichterij in de kunstwereld is van alle tijden, zo liet de Vlaamse filosoof Johan Braeckman aansluitend zien. Hij beschreef een aantal beruchte oplichters, zoals Michael Landis, Han van Meegeeren en Wolfgang Beltracchi die zelfs de grootste kunstexperts voor de gek wisten te houden. Een succesvolle vervalsers maakt slim gebruik van kennis uit de psychologie, vertelde Braeckman. Allerlei mechanismen die optreden bij de potentiële koper werken in het voordeel van de oplichter: bepaalde verwachtingen, confirmation bias, tunnelvisie, wishful thinking, de lokroep van de roem, gebrek aan aandacht en hebberigheid, om er maar een paar te noemen.

Inge Jeandarme, hoofdarts van het Forensisch Psychiatrisch Centrum (FPC) aan de Universiteit van Antwerpen in Leuven, sloot het congres af met haar presentatie over het behandelen van psychopaten. De vernieuwde checklist die gebruikt wordt voor de diagnose, de PCL-R, is van groot belang, stelde ze, want psychopathologie is de grootste risicofactor voor het ontwikkelen van crimineel gedrag. De hersenen van psychopaten werken anders dan die van anderen, vertelde ze. Zo kan een psychopaat moeilijker angst bij anderen herkennen en de amygdala, die bijna 20 procent kleiner is bij psychopaten, is onderactief. De behandeling is moeilijk, omdat veel psychopaten manipulatief gedrag vertonen, maar niet onmogelijk. Wel blijven er altijd patiënten die agressief blijven en daarom extra behandeling nodig hebben. Natuurlijk kwamen er ook een aantal bekende psychopaten voorbij, onder wie Ted Bundy, Charles Manson en Marc Dutroux. ●

Het volgende *European Sceptics Congress* zal plaatsvinden in 2021. Locatie en details zullen nog volgen op www.esco.org

Aliëtte Jonkers is medisch (wetenschaps)journaliste en schrijft voor onder meer de Volkskrant, Follow the Money, Skepter, Nursing, Arts & Auto, Tijdschrift voor Diergeneeskunde, Plus Magazine en Radar+.

Foto's © Jozef van Giel

Laatste nieuws uit Italië

Sophie J. M. Josephus Jitta

Het heeft even geduurd, maar nu kan ik u eindelijk het laatste bericht doorgeven betreffende de ouders van het Italiaanse meisje dat in 2016 onnodig is overleden aan leukemie (*NTtdK*, 2, 2017:17). Zij waren en zijn nog steeds vurige aanhangers van Ryke Geerd Hamer, de man die beweert dat kanker wordt veroorzaakt door stress en dat genezing volgt zodra de innerlijke conflicten zijn weggewerkt. De ouders waren in eerste instantie vrijgesproken, maar daarmee was de officier van justitie het niet eens: hoger beroep. Dit heeft inmiddels gediend en zo ligt er sinds de zomer van 2019 het arrest: beide ouders zijn veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf vanwege dood door schuld. De officier van justitie sprak in zijn requisitoir van ouders die hun kind willens en wetens van reguliere medische zorg hadden afgehouden, terwijl de kans op genezing na chemotherapie volgens de statistieken toch echt 80% bedraagt. De theorie van Hamer (toediening van cortison en vitamine C) ontbeert ieder wetenschappelijk bewijs, zo ging de officier verder, en door de aanpak van de ouders is dochterlief nodeloos de dood ingejaagd. De rechters zijn daarin meegegaan. De ouders zijn wel hardleers: direct na de uitspraak liet moeder B. de krant weten dat ze alleen gelooft in de *giustizia divi-*

na (goddelijke gerechtigheid) en dat ze alles precies zo zou overdoen als ze had gedaan. Wanneer het ouderpaar daadwerkelijk op water en brood wordt gezet, valt uit de media niet op te maken.

Er is nog meer nieuws uit Italië te melden. Ik heb het vaker gezegd: justitie daar maakt met kwakzalvers en met ouders die met dezulken in zee gaan korte metten. Dit valt des te meer op daar het voordat 'gewone' processen er überhaupt op de rol komen jaren kan duren. Nu is er wéér een ouderpaar veroordeeld, in de regio Ancona, provincie De Marken (voor de topografisch wat minder onderlegden onder u: in het oosten en ongeveer midden des lands, niet ver van en gedeeltelijk ook aan de Adriatische Zee). Zij behandelden in mei 2017 de middenoorontsteking van hun zevenjarig zoontje op advies van hun homeopathische arts met camomille, sint-janskruid en gele jasmijn. Mocht de koorts boven de 43° uitkomen, zo had de arts hun gezegd, dan konden zij het joch *tachipirina* (ook wel bekend onder de naam paracetamol) geven. Onder geen beding mocht het wurm echter naar een ziekenhuis worden gebracht. Uiteindelijk zijn de ouders wel degelijk met het inmiddels doodzieke kind naar een ziekenhuis gegaan maar te laat: het overleed er kort na aankomst. Deze dood was onnodig: tijdige toediening van een antibioticum

had genezing gebracht. Het kind was ook al niet ge(nood)vaccineerd, om de eenvoudige reden dat de dokter had gezegd dat vaccinatie de werking van de homeopatische 'ontstekingsremmers' zou verstoren.

Welnu, begin september 2019 zijn de ouders tot een gevangenisstraf van drie maanden veroordeeld, omdat zij 'de plicht hun kind te beschermen' niet hebben betracht. De officier van Justitie had volgens de kranten die ik heb gelezen nog een fijne opsomming gegeven van de ijzingwekkende fouten van de dokter, maar helaas, die heb ik op het web niet kunnen terugvinden. Italiaanse vonnissen online bekijken – zo dit al mogelijk is – is voor mij te ingewikkeld, ik moet het doen met medianieuws. De drie maanden hoeven overigens voorlopig niet worden uitgezeten: nog voordat het proces plaatsvond, had de advocaat van het ouderpaar reeds aangekondigd bij veroordeling onmiddellijk in beroep te zullen gaan. De ouders mogen het hoger beroep in vrijheid afwachten.

Het proces tegen de nalatige dokter zou op 24 september beginnen, maar dit blijkt alleen een pro-formazitting te zijn geweest: het echte proces

is pas in 2020. Wel hebben de grootouders van het kind en de *Unione Nazionale Consumatori* (Nationale Consumentenbond) zich reeds burgerlijke partij in het strafproces gesteld. Als ik goed ben geïnformeerd, dan betekent dit dat zij hopen in aanmerking te komen voor een schadevergoeding. De Unione houdt zich overigens al lange tijd bezig met het onthullen van online verstrekte notitie false (inderdaad, fake news), met name op medisch en farmaceutisch gebied. Volgens de bond zou de dokter niet de officiële richtlijnen bij middenoorontsteking hebben gevolgd, maar zaken hebben voorgeschreven die buiten de reguliere geneeskunde vallen. De dokter zou de ouders hebben wijsgemaakt dat als het joch een antibioticum kreeg het ernstig ziek zou worden, met een grote kans op doofheid en zelfs op een coma. Zeer in het nadeel van de dokter spreekt eveneens het feit dat hij zijn consulten vrijwel uitsluitend aan de telefoon verstrekte en het kind nooit heeft onderzocht. Ook toen de toestand van de zieke zienderogen achteruitging, bleef hij bij zijn voorschriften, met bovengemeld resultaat. Zodra meer bekend is over deze zaak zal ik het u melden. ●

Regio Ancona, provincie De Marken

Ad hominem

C.N.M. Renckens

JAN BAAK, EEN NOORSE BROEDER IN OOSTERSE WIJSHEID

In het vorige nummer berichtten wij over de bejaarde acupuncturist Jan Baak, die in een eerder leven hoogleraar pathologie was en in die discipline op talrijke plaatsen in de wereld heeft gewerkt. Na zijn pensionering is hij neergestreken in Akersloot, van waaruit hij nu Chinese naaldkunst aanbiedt tegen forse vergoeding, zeker als het spoed betreft en er reiskosten moeten worden gemaakt bij dergelijke consulten aan huis. Wij werden door verschillende mensen, die zich hem nog zeer goed herinnerden, geïnformeerd over de andere eigenaardigheden van Baak. Zo blijkt hij aangesloten te zijn bij de bepaald niet onomstreden Noorse Broeders, een sekte met bijzondere kenmerken.

De beweging werd begin 20e eeuw grondvest door Johan Oscar Smith (11 oktober 1871 - 1 mei 1943), een onderofficier in de Noorse marine, en zijn broer Aksel Smith (1880-1919) wiens beroep tandarts was. Johan Oscar Smith werd geboren in Fredrikstad, maar verhuisde later naar Horten in de provincie Vestfold (Noorwegen). Elias Aslaksen (1888-1976) speelde ook een belangrijke rol binnen de gemeente. Hij had, net zoals Johan Oscar Smith, ook een verleden in

de Noorse marine. De kern van de verkondiging van de geloofsgemeenschap is de overwinning over alle bewuste zonde. De algemene christelijke leer dat Jezus 'volkomen God en volkomen mens is' accepteert zij niet. Jezus wordt als mens gezien, met de natuur die de mensen na de zondeval kregen. Er wordt echter gezegd dat Jezus, door de lusten en zonden die hij in zijn aardse leven tegen kwam te bestrijden en te overwinnen, zijn goddelijkheid terugwon. De leer omtrent Israël en de eindtijd vertoont overeenkomsten met hetgeen daaromtrent in pinkstergemeenten wordt geleerd. Daarnaast is de tongentaal binnen de geloofsgemeenschap net zo gewoon als in deze beide gemeenten. Tot aan de liberalisering in de jaren 90 was het hebben van televisie taboe, evenals het dragen van broeken door vrouwen en het gebruik van voorbehoedsmiddelen. Daardoor zijn gezinnen met tien of meer kinderen geen uitzondering. Voor vrouwen was lang haar verplicht. Tegenwoordig zijn ook digitale media in gebruik. De conferenties vanuit Noorwegen worden per satelliet over de hele wereld uitgezonden en er worden cd's uitgebracht met muziek en/of liederen. Met deze kenmerken van de leefwijze van de Noorse Broeders is nu duidelijk waarom het echtpaar Balk maar liefst elf kinderen kreeg.

KWAKADVERTENTIES IN MEDISCH CONTACT, VROEGER EN NU

In de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw heb ik in *Medisch Contact* meermalen protest aangetekend tegen het in dat blad opnemen van advertenties voor kwakzalversproducten en opleidingen in alternatieve geneeskunde. Telkenmale werd ik er dan op gewezen dat het redactiestatuut van MC zulks niet verbood en dat dec redactie niet aansprakelijk was voor deze ontsierende advertenties. Mijn hartenkreet dat het blad van de geheelonthoudersvereniging toch ook geen advertenties voor Johnny Walker plaatste bleef zonder effect. We zijn nu ruim 30 jaar verder en *Medisch Contact* heeft nu ook een website en verspreidt digitale nieuwsbrieven en artikelen. Op 8 november 2019 stond in deze nieuwsbrief een uitspraak van het Tuchtcollege over een casus van een man met burn out problematiek. Als je die link opende verscheen er als pop up een toepasselijke advertentie, afkomstig van een Acupuncturisten Overzicht, dat deze oosterse geneeswijze aanbeval in geval van... stress en burn out! Wat is er toch weinig veranderd in dertig jaar.

EEN KLACHT OVER WAT OOGARTSEN

Medio september werd de Vereniging erop geattendeerd dat er in het Oogcentrum Noord Holland, gelegen aan de W.M. Dudokweg 55 te Heerhugowaard sinds jaar en dag wordt gekwakzald. Alle patiënten, die daar geopereerd gaan worden aan het overhangen van het bovenste ooglid, werd geadviseerd om in de week voorafgaand aan de ingreep arnicakorrels te gaan innemen. Deze moesten op eigen kosten worden aangeschaft bij de drogist.

Wij vroegen opheldering bij de directie, temeer omdat er in het voorlichtingsmateriaal van het NOG of van de Ned Ver v. Plastische Chirurgie daarover niets wordt gemeld. De arnica wordt veelal wordt afgeleverd in het homeopathische D 6 formaat en er is geen enkel wetenschappelijk bewijs voor een gunstig effect van de globuli.

Behalve het nutteloze slikken is er nog een ander bezwaar in te brengen tegen het door medisch specialisten voorschrijven van homeopathica: het draagt bij aan de status en geloofwaardigheid van deze ruim 200 jaar oude vorm van kwakzalverij. Dit kan ertoe leiden dat uw patiënten soms bij serieuze medische klachten ook naar de homeopathie gaan grijpen.

Per omgaande kwam de reactie van het Oogcentrum, bij schrijven van dr. R.J. van Geest:

‘Dank voor uw email. Het advies met betrekking tot het gebruik van Arnica wordt door de huidige specialisten van het Oogcentrum niet ondersteund en is inmiddels aangepast en zal zo spoedig mogelijk in alle uitingsvormen worden doorgevoerd.

Met vriendelijke groet, Dr. R.J. van Geest, oogarts.’ Waarvan akte.

EEN KLACHT VAN EEN OOGARTS

Als er één medische beroepsgroep is die zich er van dag tot dag van kan vergewissen dat iriscopie onzin is, dan zijn het wel de oogartsen. Deze oude kwakzalversmethode om nepdiagnosen te stellen gaat er van uit dat je in de iris, het regenboogvlies, van het oog veranderingen kan zien, die wijzen op afwijkingen van lichaamsdelen of organen. De onderling nogal verschillende iriskaarten zien er imposant uit, maar berusten volledig op drijfzand. Dat er in de iris weer iets verandert nadat de ziekte voorbij is: ook nooit gezien. Maar de iriscopist levert topperige mensen, die van hun dokter geen goede verklaring van hun klachten krijgen, soms wel een advies, dat meestal zal bestaan uit het innemen van orthomoleculaire middelen, vitamines of antioxidanten. Aan te schaffen bij uw drogist, u weet wel die beroepsgroep met zijn Kruidvat-geneeskunde. Medio oktober werd de vereniging opgebeld door een verontwaardigde oogarts die in een drogist van de keten Care & Beauty foldermateriaal had aangetroffen waarin de iriscopist Boaz Groeneveld zijn diensten aan bood. De glossy folder belooft meer inzicht in de achtergrond van chronische klachten en dat kost slechts € 40,- voor een onderzoek dat 30 minuten duurt. Er wordt gekeken met een loep waarin een lampje zit en ook de grootte van de pupil wordt in de beschouwingen betrokken. De meldende oogarts kreeg medelijden met de kennelijke niet al te vermogen- de mensen, die in deze val dreigen te vallen en drong er bij ons op aan actie te ondernemen. Wij schreven een brief naar de leiding van Care & Beauty en daar deelde men ons mede dat er wel 25 franchise nemers zijn, die onder die naam opereren. De voorzitter van die keten heeft geen weet van wat de aangesloten drogisterijen allemaal uitspoken. Daar kwam het wel op neer. In de Care & Beauty drogist te Diemen komt Groeneveld een keer per maand langs. De consultdagen zijn te vinden op Facebook en u kunt bij de drogist – uit een vingerprik – ook uw cholesterol

laten bepalen. De ‘natuurlijke’ supplementen zijn er afkomstig van Vitortho, Puro, Orthica en Solgar.

AL WEER EEN ANTROPOSOFISCH ARTS GERIDDERD

Wij trachten onze lezers zo goed mogelijk op de hoogte te houden van de kwakzalvers en alternatieven, die een koninklijke onderscheiding hebben mogen ontvangen. Dat de recent gepensioneerde antroposofisch huisarts Casper Post Uiterweer dit jaar rond koningsdag, namelijk op 26 april 2019, werd bevorderd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau, was ons bijna ontgaan. De man trok echter toch onze belangstelling omdat hij coordinator is van het inmiddels beruchte tweedejaars *Keuzeblok Complementaire Zienswijzen*, dat facultatief kan worden gevolgd door Utrechtse medisch- of farmaceutisch studenten en waarmee ook studiepunten behaald kunnen worden. Wij berichtten over dit blok al eerder in het tweede en derde *NTtdK*-nummer van dit jaar. Uit de regionale media werd duidelijk dat er in de gemeente Utrecht deze koningsdag maar liefst 36 gedecoreerden werden verrast. De verdiensten van Post Uiterweer bleken te hebben bestaan uit het oprichten van het antroposofische gezondheidscentrum *Therapeuticum Utrecht*, waaraan thans maar liefst 26 hulpverleners zijn verbonden (25 vrouwen en één man!). Hij kreeg dat voor elkaar ondanks het feit dat toen in 1984 de gemeentelijke vestigingscommissie niet akkoord ging met de komst van zo’n dubieuze praktijk. Na een ‘wilde vestiging’ was het Post Uiterweer toch maar mooi gelukt zijn centrum van de grond te tillen. Tot zijn verdiensten behoorden ook zijn inspanningen om een nieuwe generatie antroposofisch artsen op te leiden, opdat de patiënten die zo’n aanpak wensen, niet zonder komen te zitten. In het krantenstukje over zijn lintje wordt tot tweemaal toe gesproken over zijn ‘college geven’ aan Utrechtse studenten. Zo moest de vervallen les – Post Uiterweer zat op het stadhuis – natuurlijk ’s middags worden ingehaald. Bij zijn entree in de collegezaal klonk er een luid applaus voor de bevlogen docent. De lezer snapt nu wellicht ook waarom met in Utrecht ‘Dom’ met een hoofdletter schrijft... Hier één specimen van de soort teksten waaraan de arme tweedejaars door drs. Post Uiterweer worden bloot gesteld: ‘Dit blok gaat over het verbreden van je horizon. Verbreden wat betreft zienswijzen en je eigen kijk op mens en ziekte, verbreden wat betreft je eigen attitude en innerlij-

ke balans. Het eerste deel gaat over de vraag: hoe kennen we de oorzaak van ziekte, wat kunnen we eigenlijk weten en de plaats van EBM’.

WIM KLOOSTER (10 AUGUSTUS 1935-15 SEPTEMBER 2019)

Willem Gerrit (Wim) Klooster (Medan, Nederlands-Indië, 10 augustus 1935 – Amsterdam, 15 september 2019) was een Nederlandse taalkundige, dichter en schrijver. Hij was een zoon van de journalist-dichter Willem Simon Brand Klooster (pseudoniem: Willem Brandt) en Mieke Klooster-de Jong. Hij overleed na een kort ziekbed. In meerdere kranten verschenen necrologieën over de veelzijdige Klooster en wikipedia beschreef zijn levensloop als volgt:

Klooster verbleef in zijn kinderjaren in de Japanse interneringskampen Brastagi, Gloegoer en Aek Pamienke III op Sumatra. In 1950 kwam het gezin uit Medan naar Nederland, waar hij in 1954 het eindexamen behaalde aan het Barlaeus Gymnasium in Amsterdam. Van 1954 tot 1956 studeerde hij rechten en daarna koos hij voor de studie Nederlandse taal- en letterkunde (1956-1962), eveneens aan de Universiteit van Amsterdam. Na enkele jaren leraar Nederlands op middelbare scholen te zijn geweest werd Wim Klooster aangesteld bij de Universiteit van Amsterdam. Als co-auteur van Remmert Kraak introduceerde hij met het boek *Syntaxis* (1968) de transformationeel-generatieve grammatica van Noam Chomsky in de taalkunde van het Nederlands. In 1971 promoveerde hij bij Henk Schultink aan de Universiteit Utrecht op het proefschrift *The Structure Underlying Measure Phrase Sentences*. Samen met Henk Verkuyl vormde hij in de jaren '70 al het redactiesecretariaat van het prestigieuze tijdschrift *Foundations of language: international journal of language and philosophy*, gesticht door John W.M. Verhaar, S.J. Van 1972 tot 2000 was hij hoogleraar Nederlandse taalkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Van 1987 tot 2001 was hij voorzitter (mede-oprichter) van de Landelijke Vereniging van Neerlandici (LVVN). Sindsdien was hij erevoorzitter.

In 1955 kreeg Klooster de Reina Prinsen Geerligsprijs voor zijn dubbelnovelle *Zonder het genadige einde*. In 1956 publiceerde hij de dichtbundel *Vuurwerk en wiskunde* en in 1957 was hij enige tijd redacteur van *Propria Cures*. Gedichten van Wim Klooster zijn, behalve in de genoemde bundel, gepubliceerd in *Propria Cures*, *Tirade*, *NRC next*, het e-zine *Meander* en in een zestal bloemlezingen, waaronder

Stroomgebied (1956, Ad den Besten) en *160 bloemlezing van sms-gedichten, Sofie Cerutti* (2008).

Klooster maakte zich zeer verdienstelijk toen hij op verzoek van Frits van Dam een beschouwing schreef over de status van definities (betekenisomschrijvingen), zoals die in woordenboeken worden gegeven. Zijn artikel stond in het *NTtdK* van juli 2007. Omdat rechters niet zelden klakkeloos woordenboekdefinities als zaligmakend en gezaghebbend beschouwen, een groot probleem voor onze vereniging bij rechtszaken, was een beschouwing van een gezaghebbend man als Klooster voor ons van groot belang. Hij betoogde dat in beginsel het gezag dat aan de betekenisomschrijving van woorden in *Van Dale* moet worden toegekend, niet groter is dan het gezag van zulke omschrijvingen door andere instanties waaraan op het desbetreffende gebied kennis van zaken mag worden toegeschreven: 'De redacteuren van *Van Dale* nemen met betrekking tot hun "definities" gepaste bescheidenheid in acht. Zo schrijven zij in de inleiding tot de twaalfde druk: De woordenboekmaker mag slechts hopen dat hij erin geslaagd is met zijn definities de gebruiker enig inzicht te verschaffen in dat nauwelijks te bevatten complex dat de betekenis van een woord heet. De auteurs hebben geen reden om in latere drukken deze houding te herzien.' Aldus Klooster. Om zijn artikel vervolgens te besluiten met: 'In concreto: wie als kwakzalver mag worden aangemerkt, is een vraag die in laatste instantie moet worden beantwoord door hen die wettelijk of op basis van enig erkend gezag of uit hoofde van een functie bevoegd zijn tot oordelen in zaken die de geneeskunde betreffen. Deze bevoegdheid valt niet aan *Van Dale* toe.

Samenvattend: het woordenboek is een bruikbare, maar zeker geen onfeilbare bron van informatie omtrent de betekenis van woorden. Zeker bij geschillen is vaak meer explicietheid nodig, meer deskundigheid. De rechter ontkomt daarbij niet aan de taak te bepalen welke personen als gezaghebbend op het desbetreffende terrein moeten worden geacht: wie mag zeggen of iemand tot oordelen bekwaam is in geneeskundige zaken? Die zal ook mogen zeggen of iemand een kwakzalver is of niet.' Het is mogelijk mede dankzij Klooster dat wij in ons land kwakzalvers voor kwakzalvers mogen uitmaken. Geen geringe verdienste naast al zijn andere eerder genoemde prestaties.

TISSCHER

Over het raadsel dat ten grondslag ligt aan de vraag hoe de Brabantse reumatoloog Tisser, die naar schatting al twintig jaar uitsluitend alternatieve geneeskunde praktiseert en m.n. acupunctuur, vermoedelijk drie maal een herregistratie in het BIG register heeft kunnen scoren, kan ik u nog geen uitsluitsel geven. Ik schreef er over in het vorige nummer (p. 6-7) en ontving inmiddels bericht van de Registratiecommissie Geneeskundig Specialisten (RGS) op mijn wob-verzoek om inzage in Tisser's dossier. Uit die overlegging van een aantal documenten, die ik inmiddels ontving, valt echter niet af te leiden op welke grond hij zijn alternatief praktiseren heeft kunnen laten doorgaan voor reguliere geneeskunde. Ik heb daarom nadere toelichting gevraagd, waarop nog niet is gereageerd. ●

Eerste Kackadoriaanse Pubquiz, 2019

De erevoorzitter verruilde zijn traditionele causerie tijdens de jaarvergadering voor een quiz en hij noemde die: **Eerste Kackadoriaanse Pubquiz, 2019**

1 'Ik waardeer uw dapper vechten tegen de kwakzalvers, beste kerel, maar de oprechtheid gebiedt me u te vragen of ge den strijd ook niet jegens zulke kwakzalvers moest voeren, die gedekt worden door een academisch diploma?'

Wie schreef dit in 1880 aan Vitus Bruinsma, een der oprichters van de VtdK?

- Hector Treub
- Multatuli
- Thorbecke

2 'Het gaat niet aan te schelden op de kaarten en de namen van de valssche spelers ongenoemd laten'. Wie schreef dit:

- Dr. G. Bruinsma, oprichter VtdK
- Prof. Barend J. Stokvis, UvA
- Prof. Pekelharing, patholoog Utrecht

3 Wie omschreef de alternatieve geneeskunde eens als medische pornografie?

- Ronald Plasterk
- Frits van Dam, bestuurslid VtdK
- Harry de Vries, voormalig secretaris VtdK

4 Een homeopathisch arts, die in 2017 veroordeeld werd door het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg en eerder (in 2014) nog was bevorderd tot ridder in de orde van Oranje-Nassau wegens

zijn inzet van homeopathie in Kenia, eiste dat er in het tuchtcollege dat hem zou beoordelen geen leden van de VtdK zouden zitten. Wie was hij?

- Scholten
- Bodde
- Rutten

5 De Groningse integratieve psychiater Rogier Hoenders organiseert congressen waar lama's en sjamanen optreden en verwijst patiënten soms naar alternatieve genezers. Hoe moet zijn geestelijke toestand beoordeeld worden?

- Hij heeft een open mind
- Hij is zelf een beetje gek
- Hij is knettergek
- Hij is stapelgek

6 Een Amerikaans scepticus omschreef de praktijk van de integratieve geneeskunde eens als volgt: 'If you integrate fantasy with reality, you do not instantiate reality. If you mix cow pie with apple pie, it does not make the cow pie taste better; it makes the apple pie worse'.

Wie was deze blogger, actief op de site *Science Based Medicine*?

- Marc Crislip
- David Colquhoun
- David Gorski

7 ‘Dit (alternatieve) middel voorschrijven is zo doeltreffend als naakt met struisvogelveren in je bilspleet rond het bed van je patiënt dansen.’ Van wie is dit citaat?

- Wijlen Willem Betz
- Catherine de Jong
- Wijlen Peter Bügel

8 Aan de VU was sinds 1961 een privatdocent homeopathie verbonden, steeds aangesteld op aandringen van de KNVH en met steun van academici buiten de medische faculteit. De eerste was Van 't Riet. Wie vervult nu deze schone functie, die de studenten geen studiepunten meer oplevert?

- Lex Rutten
- Jan Scholten
- Martien Brands

9 Hier en daar slagen pro-alternatieve medici erin om alternatieve geneeswijzen de ziekenhuismuren binnen te smokkelen. Men noemt dit ‘integrative medicine’.

Ik welk van deze drie ziekenhuizen wordt er geen integrative medicine geboden:

- Haga ziekenhuis te Den Haag
- Máxima Medisch Centrum Veldhoven
- Slingelandziekenhuis in Doetinchem

10 Aan welke universiteit promoveerde in 2015 ondanks protesten van de VtdK een *Heilpraktiker* van Nederlandse afkomst op het effect van acupunctuur op schizofrenie, depressie en slaapproblemen?

- Erasmus Rotterdam
- Rijks Universiteit Groningen
- Radboud Universiteit Nijmegen

11 In welk jaar werd de VtdK opgericht en verscheen het eerste *Maandblad tegen de Kwakzalverij*?

- 1890
- 1885
- 1881

12 Sinds 2005 kent de VtdK af en toe een naar de oprichters van de VtdK, de gebroeders Bruinsma, genoemde onderscheiding in de vorm van een Erepenning toe. Wie was de eerste die deze eer te beurt viel?

- Piet Borst
- Marie Prins
- Tros tv-programma *Radar*
- Menso Westerouen van Meeteren

13 Welke dorpsdokter annex kwakzalver ontwikkelde medio vorige eeuw een antikankerdiët op basis van proeven met postduiven?

• Moerman

- Defares
- Samuels
- Van der Schaar

14 In welk jaar werd de stichting Skepsis opgericht?

- 1990
- 1987
- 1999
- 1991

15 Hoe lang duurde de rechtsgang in de zaak die Siczkes in 2003 tegen de VtdK aanspande en die tot Kamervragen en bijna tot het faillissement van de VtdK leidde?

- Drie jaar
- Vijf jaar
- Acht jaar
- Tien jaar

16 Wijlen internist Houtsmuller (1924-2015) ontwikkelde aan het eind van zijn loopbaan een psychiatrische stoornis, waarbij hij de waan ontwikkelde dat hij zich zelf met een nieuwe methode van een uitgezaaide huidkanker had genezen. Hij werd de enige alternatieve genezer die met succes procedeerde tegen de VtdK, o.a. omdat het Amsterdamse hof meende dat de man in de straat onder een kwakzalver altijd een oplichter verstaat.

Welk element behoorde niet tot de Houtsmuller's niet-toxische tumor therapie?

- Vette vis
- Haaienkraakbeenpoeder
- Psychische steun
- Homeopathie

17 Regelmatig wordt de VtdK verweten dat zij mensen beledigt of belachelijk maakt. Van wie is de volgende uitspraak afkomstig:

‘Ridicule is the only weapon which can be used against unintelligible propositions. Ideas must be distinct before reason can act upon them...’ Van wie is dit citaat?

- Thomas Jefferson
- Bertrand Russell
- Martin Gardner
- Karl Popper

18 Vrijwel alle aanvullende zorgverzekeringen kennen een vergoeding voor alternatieve geneeswijzen. Volgens cijfers van Vektis keren de aan-

vullende verzekeringen per jaar plm. vier miljard euro uit. Hoeveel daarvan gaat per jaar naar vergoeding van alternatieve geneeswijzen?

- € 100 miljoen
- € 200 miljoen
- € 500 miljoen
- € 800 miljoen

19 De acupunctuur zoals beoefend in China, Korea en Japan verschilden vroeger aanzienlijk. Onder druk van de WHO werden deze na pittige discussies en concessies van alle partijen uiteindelijk geuniformeerd en neergelegd in het TCM-Nomenclatuur-rapport van de WHO in 2007. Hoeveel meridianen telt ons lichaam volgens de

WHO (de extra 14 meridianen op de schedel niet meegerekend!)?

- 24
- 14
- 12
- 365

20 Dr. C.L. Oei-Tan, arts-acupuncturist, ontving in oktober 2010 een Koninklijke onderscheiding. Ze werd:

- Lid in de Orde van Oranje-Nassau
- Ridder in de Orde van Oranje-Nassau
- Officier in de Orde van Oranje-Nassau
- Commandeur in de Orde van Oranje-Nassau ●

Uitslag quiz

Op de derde plaats met tien goede antwoorden stond mevrouw Reinie Kaas, tweede werd André van Duijkeren (elf goed) en winnaar met twaalf goede antwoorden was Nico Mul.

Nico Mul, winnaar

vraag	antwoord
1	a
2	a
3	b
4	a
5	b
6	a
7	a
8	c
9	c
10	c
11	c
12	c
13	a
14	b
15	d
16	d
17	a
18	b
19	b
20	c

Correspondentie

Niks helpt. Of toch wel?

'Bij het na mijn vakantie in Rajasthan (West-India) doorlezen van de ingezonden brief van collega Kramers en Den Broeder in nummer 3,2019 van ons mooie tijdschrift, moest ik denken aan een opstootje dat ik zelf had veroorzaakt op de luchthaven van New Delhi, slechts een paar dagen ervoor. Het onderwerp was nagenoeg gelijk aan hetgeen werd besproken door de inzenders. Wat is je strategie om mensen of organisaties te benaderen die van kwakzalverij hun businessmodel hebben gemaakt. Volgens de beide inzenders zou de toon van het huidige door de Vereniging geëntameerde debat, gekenmerkt door brandmerken en ridiculiseren, onjuist zijn. (De term 'McCarthyans' is misplaatst, beide schrijvers zouden hun geschiedenisboek opnieuw moeten nalezen!). Het zou niet helpen. Een meer neutrale houding zou beter zijn. Modern psychologisch onderzoek zou dat leren. Jammer dat ze niet hun bron noemden, anders had ik het wel nagelezen.

Terug naar New Delhi. Op weg naar de gate liep ik door een winkelgalerij waar ik een *farmacy* ontwaarde. Een schitterend ingerichte winkel. Geïnteresseerd liep ik naar binnen en merkte op dat er kruiden en gelijkwaardig spul werden verkocht, in mooie doosjes en potjes met prachtige kleuren, zeer professioneel ogend. Ik schoot een in een witte (dokters)jas geklede verkoper aan en toen bleek dat er geen enkel geneesmiddel werd verkocht. Toen ik de prijs van simvastatine vroeg, wist hij niet wat dat was. Discussie vermijgend stond ik op het punt de winkel te verlaten toen ik een van mijn oudste reisgenoten (hij was 85 jaar) heftig hoorde discussiëren met de witte jas. Ik wist dat hij al dagenlang heftige diarree had. Nu is het zo dat ik mij zelden bekend maak als arts, behalve in echte noodgevallen.

Hij schoot mij aan en vertelde dat hij om een medicijn had gevraagd dat zijn diarree kon stoppen. Zoiets als loperamide (Immodium). De witte jas had hem een 'geneesmiddel' in een mooi doosje aangesmeerd. Hij had de witte jas betaald met zijn creditkaart om even later tot zijn schrik te bemerken dat hij meer dan 100 euro kwijt was. Een vermogen in een land waar het loon van een arbeider rond de 200 euro per maand ligt. Op het doosje bleek 'pro-bioticum' te staan. Zijn vraag was of dat middel zou helpen tegen zijn kwaal. Als

arts zei ik vol overtuiging dat dit niet zou helpen.

Hij vroeg mij wat te doen. Hij had al vergeefs een poging gedaan de koop ongedaan te maken. Omdat ik beter Engels sprak dan hij, bood ik hem aan om te helpen. Ondanks mijn argumenten hield de witte jas vol dat het pro-bioticum een perfect medicijn tegen diarree was. Beleefd vroeg ik hem of hij een dokter of apotheker was, waarop hij ontkenkend antwoordde. Ik maakte mij bekend als arts en wees de witte jas opnieuw op de feiten. Het antwoord was hetzelfde.

Wat te doen? Een golf van solidariteit stroomde door mijn aderen. Uit mijn meer dan 30 jaar durende lidmaatschap van onze Vereniging wist ik dat er weinig kans zou zijn op het netjes oplossen van de zaak.

Laten we teruggaan naar hetgeen Kramers en Den Broeder beoogden met hun stuk. Overtuigen zou weinig helpen. De koop was gesloten. Maar naast het feit dat er een onwerkzaam middel was verkocht, telt nog iets anders mee. Naar objectieve maatstaven bestond er een ongelijkheidssituatie. Tegenover de gewiekste leugenaar stond hier een oudere man met minder weerstandscapaciteiten. Overleg en overreding zouden hier naar mijn overtuiging niets helpen. Juridisch dreigen al helemaal niet. De situatie vereiste een andere aanpak. Na overleg met de reisgenoot en mijn echtgenote-arts besloten we tot een andere aanpak die eruit bestond de man op luide toon toe te spreken, zijn 'medische' kennis te kleineren, hem een bedrieger en 'quack' te noemen, terwijl mijn echtgenote de politie en de luchthavenautoriteiten erbij wist te betrekken, hetgeen ertoe leidde dat de groep omstanders steeds groter werd. Na ongeveer 20 minuten koos de jas eieren voor zijn geld.

Wat leert die situatie. Ik weet wel dat het hier individuele belangenbehartiging betreft, maar die hangt samen met de algemene houding jegens diehards in de kwakzalverij. Tegenover dit soort ge- en misbruikers van onwetendheid, moeten kwakzalverijbestrijders een ferme houding aannemen. De kwakzalver niet met rust laten, direct en indirect de onderliggende partij steunen. Aanbieders van dit type handelingen en (zorg)midde-len verdienen niet beter. ●

Met vriendelijke groet,
André van Duijkeren'.

INHOUD

Jaarvergadering 2019	1
Aftreden Theo Douma	5
Jaarrede 2019 van de voorzitter	7
Erratum	11
Juryrapport Meester Kackadorisprijs 2019	12
Apologie van mevrouw J. Geel	14
Symposiumverslag	16
<i>European Sceptics Congress</i> 2019	23
Laatste nieuws uit Italië	27
Ad hominem	29
Pubquiz	33
Correspondentie	36